

Kadernota 2019

Winterswijk

Vastgesteld door de raad op 27 juni 2019

Besluitvorming: College
Raad

d.d. 27 mei 2019
d.d. 27 juni 2019

Inhoudsopgave

1.	Voorwoord.....	3
2.	Leeswijzer	4
3.	Samenvatting	5
4.	Toekomstvisie: Winterswijk, daar wil ik zijn!	9
5.	Algemeen Financieel Beeld	11
	Programma 1: Bestuur, Dienstverlening en Organisatie	15
	Programma 2: Veiligheid, Vergunningverlening en Handhaving.....	19
	Programma 3: Regionale en Grensoverschrijdende samenwerking en Lobby	22
	Programma 4: Maatschappelijke participatie, Gezondheid, Zorg en Sport.....	24
	Programma 5: Jeugd en Onderwijs.....	29
	Programma 6: Economie-centrum inclusief Ruimtelijke Ordening (RO)	31
	Programma 7: Cultuur inclusief RO	33
	Programma 8: Infrastructuur inclusief RO.....	36
	Programma 9: Werk en Inkomen	38
	Programma 10: Economie, Bedrijvigheid en Vrijtijdseconomie inclusief RO	40
	Programma 11: Wonen, Economie buitengebied, Natuur en Landschap inclusief RO	43
	Programma 12: Duurzaamheid, Klimaat, Openbare ruimte, Milieu en Mobiliteit	46
	Programma 13: Financiën.....	50
BIJLAGE 1	Overzicht beslispunten per programma	52
BIJLAGE 2	Overzicht beslispunten per programma	56

1. Voorwoord

In februari van dit jaar is het coalitieakkoord 'Winterswijk wint! – Duurzaam en daadkrachtig d'ran' opgesteld door WB, VVD, GroenLinks en PvdA. Het is een akkoord met concrete punten, prioriteiten en uitdagingen. Belangrijke speerpunten zijn: burgerparticipatie, armoedebestrijding en duurzaamheid. Ook thema's als de verbetering van het centrum, inclusie en het realiseren van ruimte voor groei zijn belangrijk voor de toekomst van Winterswijk. Hier werken we aan, zoveel mogelijk samen met alle Winterswijkse inwoners.

Uiteraard maken we ook keuzes; immers de financiële mogelijkheden zijn niet onbeperkt. Keuzes, die ook betrekking hebben op ons huidige beleid en de uitvoering daarvan. De keuzes die we als college voorstellen zijn verwerkt in deze Kadernota in de vorm van beslispunten.

De voorgestelde keuzes, hoe lastig ook soms, maken dat we een gezonde financiële positie behouden en tegelijkertijd écht stappen te zetten richting een armoedevrij en een duurzaam Winterswijk. Hierdoor maken we straks bijvoorbeeld grotere slagen met het verduurzamen van wijken en stimuleren we ondernemers, particulieren en verenigingen om duurzame maatregelen te nemen. Daarnaast blijven we uiteraard veel aandacht besteden om Winterswijk nog aantrekkelijker te maken, voor zowel onze inwoners als gasten. Zo ontwikkelen we bijvoorbeeld een visie voor een aantrekkelijk centrum en blijven we werken aan belangrijke trekpleisters voor onze gemeente, zoals het Cultuurkwartier en Terra Temporalis.

De opzet van deze Kadernota kunt u vergelijken met de laatst verschenen Kadernota. Dit betekent dat we per programma ingaan op trends & ontwikkelingen. We beschrijven de accenten voor met name 2020 en leggen u, de gemeenteraad, concrete beslispunten voor, zodat u het college richting meegeeft voor de begroting 2020 - 2023. In die begroting brengen we vervolgens expliciet in beeld hoe we uw besluiten hebben verwerkt.

De Kadernota is dus richtinggevend van karakter en bevat enkel ontwikkelingen die dit voorjaar bekend zijn. Op dit moment is de impact van de meicirculaire nog een belangrijke onbekende factor.

Wij vragen de raad om met behulp van deze Kadernota kaders te stellen voor onze ambities, opdat u bij de begroting de hierbij behorende middelen en tijd beschikbaar kunt stellen. We gebruiken deze om samen met onze partners en de inwoners van onze gemeente verder te bouwen aan een duurzame, inclusieve Winterswijkse samenleving. D'ran!

Winterswijk, juni 2019

Het college van burgemeester en wethouders

2. Leeswijzer

De toekomstvisie, het coalitieakkoord en (deels) de huidige begroting zijn ons uitgangspunt geweest bij het opstellen van deze Kadernota. Bij de Kadernota gaat het vooral om de richting die u als raad meegeeft voor de uitwerking van de Begroting 2020 - 2023.

In hoofdstuk 3 starten we met een samenvatting van de programma's. Onze toekomstvisie hebben we in hoofdstuk 4 opgenomen. In hoofdstuk 5 vindt u het financieel meerjarenbeeld. Hoofdstuk 6 gaat over de programma's.

De indeling van de programma's is als volgt:

1. *Doelstelling*
2. *Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?*

NIEUWE KADERSTELLING

3. *Trends & Ontwikkelingen*
Hier beschrijven we nieuwe trends en ontwikkelingen. Het gaat dan vooral om ontwikkelingen die van buitenaf op onze gemeente afkomen.
Trends en ontwikkelingen waar we al mee aan de slag zijn, nemen we alleen op wanneer we u hierover expliciet om richting vragen voor de begroting.
4. *Accenten voor 2020*
We geven aan welke accenten we voor 2020 voorstellen aan te brengen. Dit doen we, indien mogelijk, aan de hand van de beschreven trends en ontwikkelingen.
5. *Beslispunten*
In de vorm van beslispunten vragen we u expliciet om richting voor de Begroting 2020 - 2023. De beslispunten hebben enkel betrekking op nieuwe elementen en hierbij behorende financiële gevolgen of op het substantieel verminderen van bestaand beleid.

In bijlage 1 is een samenvatting van de beslispunten per programma opgenomen.

In bijlage 2 vindt u een overzichtelijke samenvatting van de beslispunten inclusief de financiën voor 2020 - 2023.

3. Samenvatting

Deze Kadernota vormt de basis voor en geeft richting aan de Begroting 2020 – 2023. In deze Kadernota wordt ingezoomd op de koerswijzigingen voor 2020 en verder om in te spelen op de trends en ontwikkelingen. Tevens zijn belangrijke coalitieakkoorddoelstellingen verwerkt als burgerparticipatie, duurzaamheid, armoedebestrijding maar ook de omgang met het onderwerp wonen en de nieuwe centrumvisie.

Burgerparticipatie

Een goed samenspel tussen inwoners en samenwerkingspartners is belangrijker dan ooit. We zijn ons hier enorm bewust van en zetten hier dan ook fors op in. Zo gebruiken we steeds vaker de methodiek van opgavegericht werken, waarin we echt samen met inwoners en samenwerkingspartners aan de slag zijn met complexe vraagstukken. In onze organisatie passen we de besturing aan op het opgavegericht werken.

Versterken en uitbreiden grensoverschrijdende samenwerking

We willen grensbelemmeringen op het gebied van werken, wonen en bereikbaarheid voor onze inwoners oplossen en Winterswijk en de Achterhoek op de kaart te zetten. Daarom zetten we actief in op een lokale en regionale lobby richting provincie, Den Haag, Brussel en Duitsland (Düsseldorf). In 2020 rollen we het in 2019 opgestelde lobbyplan verder uit.

Inclusie

Inclusie is meer dan alleen het verwijderen van drempels. Inclusie betekent dat iedereen mee kan doen conform de desbetreffende VN-resolutie. In 2019 formuleren we een handreiking en in 2020 implementeren we deze kansen en mogelijkheden. We beginnen bij de organisatie van de gemeente Winterswijk zelf.

Demografische ontwikkelingen en invloed op de zorg

Door demografische ontwikkelingen is armoede ook in de gemeente Winterswijk een probleem. In 2019 maken we via opgavegericht werken al met verschillende partijen en inwoners plannen over thema's als: armoede bespreekbaar maken, het versimpelen van bureaucratie, bewustwording bij jongeren en het doorbreken van generatiearmoede. Deze plannen voeren we in 2020 uit. Daarnaast verwachten we ook dat de demografische ontwikkeling tot een toenemende vraag naar zorg leidt. Het is dus essentieel dat we inspanningen doen om preventie nog verder vorm te geven.

Centrumvisie

Mensen zijn steeds meer op zoek naar sfeer en beleving. Dat willen we de bezoekers van centrum dan ook bieden. Daarom gaan we in 2019 samen met alle betrokkenen zoals bewoners centrum, marktvereniging, winkeliers en horeca aan de slag met een centrumvisie en -plan. De markt is een belangrijk onderdeel van het centrum. Het ontwikkelen van de markt als attractieve buitenruimte is daarom een belangrijk onderdeel van de te ontwikkelen centrumvisie.

Cultuurkwartier op het Weurden en Cultuurcentrum BoogieWoogie

Het centrum van Winterswijk is een belangrijke publiekstrekker. Het is daarom belangrijk om het centrum aantrekkelijk te houden. Het Cultuurkwartier op Het Weurden vormt hier een belangrijk onderdeel van. Het haalt de bibliotheek terug naar het centrum en maakt bovendien mooie combinaties mogelijk met bijvoorbeeld een bioscoop en het muziekonderwijs. Het huidige muziekonderwijs in Cultuurcentrum BoogieWoogie krijgt daarom een plaats in het Cultuurkwartier. Hierdoor kunnen we op een meer moderne, flexibele manier muziekonderwijs geven en realiseren we een efficiëncyslag. Als basis hiervoor dient het businessplan dat BoogieWoogie heeft opgesteld, maar met de opdracht om toe te werken naar een organisatie die vanaf 2022 een substantieel lagere subsidie van de gemeente Winterswijk nodig heeft.

Handhaven kwaliteit sportfaciliteiten

Winterswijk beschikt over uitstekende sportvoorzieningen. Om de kwaliteit van deze voorzieningen in de toekomst te handhaven, vragen we vanaf 2020 ook een bijdrage van de sportverenigingen zelf. Deze bijdrage wordt berekend per spelend lid. Daarnaast onderzoeken we het doelmatig gebruiken van faciliteiten. De eventuele financiële voordelen die hier uitkomen, worden op de bijdrage van de sportverenigingen in mindering gebracht. Er blijft een subsidiebedrag beschikbaar van € 225.000.

Invoering Omgevingswet

Naar verwachting treedt de Omgevingswet op 1 januari 2021 in werking. De wet geeft meer ruimte voor initiatiefnemers met een meedenkende, welwillende overheid die integraal werkt. Procedures worden daardoor korter. Op 28 maart 2019 is het ambitiedocument door de gemeenteraad vastgesteld. Deze ambitie werken we uit totdat de wet in gaat. Onderdeel van deze uitwerking is de aanbesteding en implementatie van een systeem voor Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH-systeem).

Bijzondere bijstand en de opgave armoede

Voor bijzondere bijstand blijft een bedrag van € 1.187.000 beschikbaar. We gaan ervan uit dat onze inzet op de opgave armoede in 2020 de eerste resultaten oplevert en dat er een verschuiving van inzet van middelen plaatsvindt naar armoedepreventie. Voor de opgave armoede zetten we extra middelen in.

Algemene bijstand

De uitgaven op dit budget zijn al jaren lager dan de inkomsten van het Rijk. Tot nu toe namen we dit rijksbudget één op één (als uitgave) over in onze begroting. Met ingang van 2020 nemen we de reëel te verwachten uitgaven op in de begroting. Daarnaast past het bij onze ambitie het aantal bijstandsgerechtigden in deze coalitieperiode met 15% te laten uitstromen. Er blijft er een bedrag van € 8.092.000 beschikbaar.

Ontwikkelingskansen voor bedrijven

Bedrijvigheid levert veel werkgelegenheid op en is van groot belang voor Winterswijk. Daarom moeten lokale bedrijven voldoende ruimte hebben en houden om zich te ontwikkelen. In 2019 ronden we het locatie onderzoek af om te komen tot uitbreiding van bedrijventerreinen af en direct daarna gaan we aan de slag met het opstellen van nieuwe bestemmingsplannen. Tegelijkertijd starten we met de robuuste oplossing voor bedrijven aan de Misterweg en aan de stedelijke herverkaveling/revitalisering van bestaande bedrijventerreinen.

Naast ruimte is goed gekwalificeerd personeel van groot belang. Samen met het onderwijs ontwikkelen we programma's om vraag en aanbod goed op elkaar af te stemmen en mismatch tegen te gaan.

Ruimte voor groei

We willen in Winterswijk ruimte voor groei realiseren, daarom staan we open voor initiatieven voor duurzame nieuwbouw. Ook moet er ruimte zijn voor betaalbare woningen, voor jongeren en ouderen. Daarnaast zetten we in op de aanpak van wijken en de verduurzaming van woningen.

Duurzaamheid en Klimaat

Het kabinet laat het integrale pakket aan maatregelen van het klimaatakkoord doorrekenen. Het is op dit moment nog onduidelijk wat dit voor(financiële) gevolgen heeft voor particulieren, ondernemers, gemeenten en provincies. Duidelijk is wel, dat de komende jaren een enorme inspanning gepleegd moet worden om de doelstellingen uit het klimaatakkoord te halen. We gaan hier in Winterswijk in 2019 actief mee aan de gang. Een aantal voorbeelden waar dit uit blijkt:

- We maken energiebesparende maatregelen voor alle Winterswijks mogelijk, ook voor de mensen die op de reguliere manier geen geld kunnen lenen. In het coalitieakkoord is een fonds van € 25 miljoen genoemd. Dit fonds is eind 2019 beschikbaar;
- In 2019 worden 1000 pakketten met ledlampen aan de inwoners van Winterswijk uitgereikt;
- Er komt een plan van aanpak om bestaande woningen en gebouwen energieneutraal te maken. Dit plan dient als nulmeting voor de energietransitie;

- De gemeente stimuleert doelgroepen zoals ondernemers, particulieren en verenigingen om duurzaamheidsmaatregelen te nemen. Hierbij hebben we specifiek aandacht voor het ontzorgen van de doelgroepen;
- Om de duurzaamheidsagenda uit te voeren, zetten we extra capaciteit in, zowel incidenteel (3,5 fte) als structureel (1 fte). We maken hierdoor grotere slagen en realiseren meer duurzaamheidsambities. Deze extra capaciteit is onder andere voor onderwerpen als het verduurzamen van wijken, bewustwording, stimulering en ontzorging;
- In 2019 komt er een barometer hernieuwbare energie, zowel fysiek op een centrale plek in Winterswijk als digitaal via het online platform duurzaamwinterswijk.nl;
- Wat betreft klimaatadaptatie vindt in 2019 de stresstest in Winterswijk plaats. De resultaten zijn eind dit jaar bekend. Aan de hand daarvan worden in 2020 de risicodialogen gevoerd met betrokken partijen over passende maatregelen om hittestress te voorkomen.

Openbare Ruimte en Mobiliteit

- In 2019 komt er een offerte voor het leveren en plaatsen van laadpalen voor elektrische auto's in de openbare ruimte;
- Goede bereikbaarheid is belangrijk voor de aantrekkelijkheid van Winterswijk. Dit vraagt om goed onderhouden wegen en goede en veilige fietsverbindingen. Parkeren blijft gratis in Winterswijk. Winterswijk zet in op een verbeterde spoorverbinding tussen Winterswijk- Arnhem en Winterswijk- Zutphen- Apeldoorn.

Vrijtijdseconomie

Winterswijk is een aantrekkelijke gemeente om te recreëren. We nemen allerlei maatregelen om Winterswijk aantrekkelijk te houden. In de nieuwe centrumvisie houden we rekening met meer groen in het centrum en met de beschikbaarheid van toiletten. Daarnaast zetten we ons in voor de realisatie van Terra Temporalis en het al genoemde Cultuurkwartier. We willen doorgroeien naar één miljoen overnachtingen.

Financiën

We voldoen door onze keuzes aan de door onszelf gestelde eis: een structureel sluitende begroting en een op termijn dalende schuldbelasting. In deze Kadernota wordt tevens voorgesteld om in de periode 2020-2023 in totaal een bedrag van € 10 miljoen te onttrekken aan de algemene reserve ter dekking van incidentele uitgaven. Hiermee blijven we voldoen aan de normen die gesteld zijn door de provincie en behouden we een gezonde financiële positie.

Gemeentelijke organisatie

Stijging acties informatiebeleid en informatiebeveiliging

Het aantal acties op het gebied van informatiebeleid en informatiebeveiliging stijgt. De AVG en de digitale agenda 2020 stellen hoge eisen aan het verwerken van informatie door gemeenten. Ook klanten zijn zich er in toenemende mate bewust van hoe organisaties omgaan met hun gegevens. Incidenten kunnen schadelijk zijn voor klanten, maar ook imagoschade voor de gemeente opleveren. Dit is een belangrijk aandachtspunt, dat ook raakt aan het rekenkameronderzoek 'ICT en informatievoorziening'.

Formatie om uitvoering te geven aan gemeentelijke taken, nieuwe trends en ontwikkeling en de ambities

Om de taken van de gemeente Winterswijk goed te blijven uitvoeren, om in te spelen op de recente trends en ontwikkelingen en om de ambities van het college te realiseren is er zowel incidentele als structurele formatie-uitbreiding nodig. Deze uitbreiding is onder andere nodig voor belangrijke thema's als: duurzaamheid, armoede maar ook op bijvoorbeeld vergunningverlening en informatiemanagement (audits en privacy).

Opleidingsbudget

Onze organisatie is volop in ontwikkeling, onder andere op het gebied van opgabegericht werken (van buiten naar binnen werken waar dit kan). Hier gaan we in 2020 verder mee. Om de kennis en vaardigheden van onze medewerkers op peil houden en te ontwikkelen, verhogen we het opleidingsbudget.

4. Toekomstvisie: Winterswijk, daar wil ik zijn!

We maken een wandeling door Winterswijk. Het inwoneraantal is, in tegenstelling tot veel berichten uit het verleden, opgelopen tot meer dan 31.000 inwoners. De bouw van woningen voor onder andere jongeren heeft, samen met de goede lobby om te werken in de Achterhoek (vanwege de grote werkgelegenheid op gebied van duurzame technologische bedrijven en de uitstekende glasvezelverbindingen), een boost gegeven aan ons inwoneraantal. De voorzieningen in Winterswijk zijn voor ons allemaal, niemand uitgezonderd: onderwijs, (jeugd)cultuur, (ziekenhuis)zorg, sociale infrastructuur, horeca, sport en recreatie. De inclusie-agenda werkt!

U voelt de reuring. We zijn aangekomen op het marktplein. Het plein is gevuld met winkelend publiek dat zich opperbest vermaakt in ons eigentijdse, gezellige winkelcentrum. Vele landelijke winkelformules hebben hun weg naar Winterswijk gevonden en vormen samen met de sfeervolle lokale winkels, de uitstekende en diverse horeca, een warenmarkt die vaak als beste van Nederland is bekroond en de prettige groene uitstraling van onze winkelpromenades een regionaal koopcentrum met allure. Onze Duitse vaste gasten, maar ook de vele toeristen en bezoekers uit de regio zorgen in Winterswijk nog altijd voor een florerende middenstand. Ons winkelareaal blijft onverminderd groot en bedient 175.000 mensen. Het gratis parkeren blijft een belangrijk middel om te blijven binden.

We pakken de fiets en rijden door ons buitengebied. Eén miljoen overnachtingen telt Winterswijk inmiddels. Recreatie is één van de economische pijlers waar Winterswijk op rust. Ons Nationale Landschap is een eersteklas toeristische trekker. Om tijdens alle seizoenen onze gasten goed te kunnen ontvangen, zijn er mooie slechtweervoorzieningen. Het bezoekerscentrum bij de Steengroeve trekt vele dagjesmensen en vakantiegangers. Hetzelfde geldt voor onze musea en het theater en bioscoopzalen. We hebben een compleet en verrassend assortiment van voorzieningen voor een optimale beleving van Winterswijk. Onze mooie campings, groot en klein, zijn allemaal voorzien van het 100% Winterswijk keurmerk. Hier zit u goed!

Economie en ecologie gaan in onze gemeente hand in hand. Onze inwoners en gasten genieten van ons prachtige landschap, en er zijn veel ondernemers die hun inkomen hieruit halen. Wij zijn bijzonder zuinig op dit erfgoed en realiseren ons steeds dat ons buitengebied niet alleen natuurschoon is, maar ook een bron van inkomen. Zowel voor de agrarische als de toeristische sector. We hebben veel oog voor de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van ons mooie buitengebied en zijn hier zuinig op. Wat goed dat er zoveel werk wordt gemaakt van biodiversiteit.

Winterswijk is uitstekend bereikbaar, via weg en spoor en ook via de digitale snelweg. De spoor- en busverbindingen, ook met Duitsland en het westen van Nederland, zijn verbeterd. De fiets-, wandel- en hippische routes zijn allemaal up to date. Daarnaast is de bereikbaarheid van het centrum, vooral vanuit Duitsland, prima en overzichtelijk. De centrumvisie wordt iedere twee jaar geactualiseerd, ook qua optimale routestructuur en dat houdt alles actueel.

We kijken om ons heen en zien Winterswijkers in al hun levensfasen vitaal, gezond en gelukkig. Door de inzet op preventie en het doorbreken van generatiearmoede is Winterswijk in 2040 armoedevrij. Niemand staat langs de zijlijn. De investeringen in mensen in de vorm van levenslang onderwijs en ondersteuning voor diegenen die hulp nodig hebben, hebben zich uitbetaald! Ook hier heeft de inclusie-agenda haar dienst bewezen. Naoberschap is nog steeds iets dat als uniek en waardevol wordt ervaren.

Winterswijk heeft aantrekkelijke buurten, wijken en buurtschappen met een duurzame woningvoorraad die aansluit op de vraag en passend in de openbare ruimte. Er is verrassend veel groen, ook in de bebouwde kom. Er blijft nog steeds ruimte voor nieuwbouw. In het buitengebied zien we diverse vormen van bewoning. Mooie boerderijen zijn door splitsing veranderd in perfecte, duurzame woningen. Voor oud en jong. De buurtschappen voorzien voldoende woningen in de woonbehoeften van de inwoners.

Door de extra starters- en doorstroomwoningen in de kernen zijn de buurtschapsscholen het levendig middelpunt van de buurtschappen gebleven. We zijn energieneutraal. Veel inwoners hebben gebruik gemaakt van het revolverende fonds van 25 miljoen euro dat de gemeente heeft weggezet, waar op een simpele, doeltreffende manier geld kan worden geleend om de woning te verduurzamen. Het fonds heeft voor vele inwoners de stap naar duurzaam wonen een stuk gemakkelijker gemaakt blijkt wel.

Werk en werkgelegenheid, en de mogelijkheid voor een leven lang onderwijs, hebben gezorgd voor welvaart en tevreden inwoners. Winterswijk staat, ook de regio, als aantrekkelijk voor werkgevers. Er zijn voldoende vestigingslocaties en duurzame en kwalitatief hoogwaardige bedrijventerreinen.

Om onze opgaven goed aan te pakken, is samenwerking en burgerparticipatie een begrip geworden. Opgavegericht werken is een wezenlijk onderdeel van de manier waarop Winterswijk wordt bestuurd. Samenwerking met het bedrijfsleven, het maatschappelijk middenveld, de buurgemeenten in de regio Achterhoek en ook onze Duitse burens is nog steeds de basis voor het succes van veel uit te voeren projecten.

5. Algemeen Financieel Beeld

Inleiding

Het gemeentefonds blijft de komende jaren meegroeien met de rijksuitgaven. Met het Interbestuurlijk Programma (IBP) is bovendien de koppeling verbreed. Daardoor beweegt het gemeentefonds mee met de totale rijksuitgaven, inclusief de zorg en sociale zekerheid. Omdat gemeenten er sinds 2015 veel zorgtaken bij hebben gekregen, is het logisch dat het gemeentefonds de komende jaren harder groeit dan voorheen (hogere accessen). De vraag is of de extra financiële ruimte voldoende is voor de maatschappelijke opgaven waar we als gemeente voor staan. In het IBP is afgesproken dat de overheden maatschappelijke opgaven op een programmatische wijze aanpakken. Met het Coalitieakkoord is voor een deel al invulling gegeven aan de ambities uit het IBP en dit vindt zijn vertaling in de Kadernota en de begroting.

De Nederlandse economie: verwachtingen

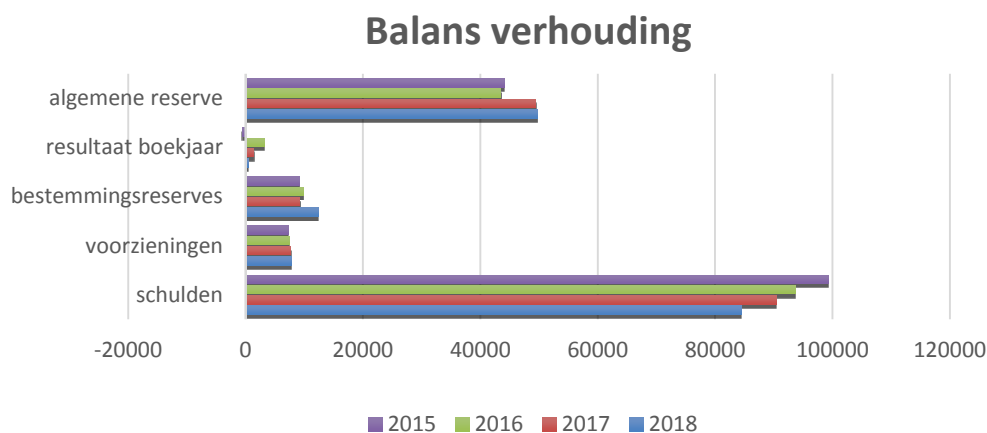
De groei van de Nederlandse economie is in 2019 met 2,2% nog stevig. Na groeipercentages van 2,9% in 2017 en 2,6% in 2018 is de piek van de groei achter de rug. De groei ligt echter ook komend jaar boven de potentiële groei. De werkloosheid daalt nog verder jaar-op-jaar, waarmee de gunstige conjuncturele ontwikkeling voortduurt. Lage rentes en een stimulerend begrotingsbeleid blijven de conjunctuur ondersteunen. Het conjuncturele vliegwiel blijft daardoor volgend jaar draaien, maar wel een tandje lager. Meer uitvoer en meer binnenlandse bestedingen werken positief uit op werkgelegenheid, winsten en beschikbaar inkomen. En dat is weer goed voor consumptie en investeringen. In Nederland kan de groei wel lager uitvallen als geplande overheidsuitgaven niet doorgaan, concludeert het Centraal Planbureau (CPB).

Winterswijk: vermogenspositie, schuldpositie en exploitatie

De gemeente Winterswijk investeert in de verbetering van de kwaliteit van de samenleving. Daarbij voeren wij een financieel verantwoord beleid. Wij investeren, maar weten dat investeren effect heeft op het vermogen, de schulden en de exploitatie van onze gemeente. De financiële positie van de gemeente is vertaald in kengetallen die door de provincie worden getoetst. De combinatie van deze kengetallen is en blijft goed.

Balansverhouding

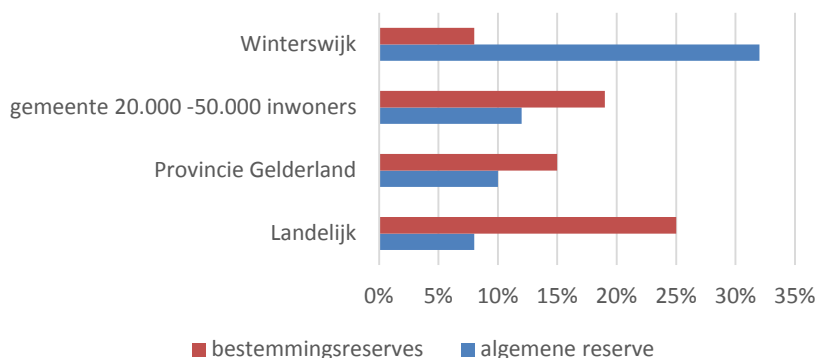
Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves. Per 31 december 2018 is het eigen vermogen € 62,5 miljoen. Het verloop van de balans in de afgelopen jaren laat zien dat de algemene reserve toeneemt en de schulden dalen. Het niveau van de (financiële) voorzieningen blijft gelijk.

Reserves

De gemeente Winterswijk heeft ten opzichte van andere gemeentes, de provincie en het Rijk een veel hogere algemene reserve en minder gereserveerd in specifieke bestemmingsreserves.

Reserves t.o.v. balanstotaal

De stand van de algemene reserve per 31 december 2018 is € 49 miljoen. Met de jaarrekening 2018 hebben we u, de gemeenteraad, voorgesteld om middelen uit twee reserves vrij te laten vallen (€ 5,5 miljoen uit de reserve Sociaal Domein en € 1,8 miljoen uit de reserve Uitvoeringskosten SDOA). Hiermee stijgt de algemene reserve naar € 56,3 miljoen. Dit zijn verschuivingen binnen het eigen vermogen; het totaal eigen vermogen blijft € 62,5 miljoen.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is het vermogen, waarmee we als gemeente risico's kunnen opvangen zonder dat dit onze normale bedrijfspgang verstoort. Het is onderdeel van de algemene reserve. Het gaat hierbij om risico's waarvoor geen voorziening of een verzekering is afgesloten. Het weerstandsvermogen geeft daarmee inzicht in de gezondheid van onze financiële positie op langere termijn.

Op basis van de risico's in de jaarrekening 2018 bedraagt het totale benodigde weerstandsvermogen circa € 5 miljoen. De algemene reserve is dus ruim toereikend.

Schuldenpositie

De omvang van de leningen bedraagt per 31 december 2018 € 73 miljoen. De afgelopen jaren zijn de rentetarieven op de kapitaalmarkt gedaald. Wij verwachten dat de rente de komende tijd laag blijft. Mocht de rente op termijn aantrekken, stijgt ook het gemiddelde rentepercentage en neemt de rente op de vaste schuld toe.

De netto schuldquote is het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Toenemende schulden beperken de flexibiliteit van de begroting, omdat de totale vaste lasten dan groter worden. De VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) hanteert dan ook als bovengrens 130%. Hoe lager het kengetal hoe beter. Per 31 december 2018 heeft Winterswijk een netto schuldquote van ongeveer 78%. We hebben hiermee voldoende investeringsruimte.

Financieel meerjarenbeeld

Om goed uitvoering te kunnen geven aan alle uitdagingen en vraagstukken van onze gemeente is maken we keuze, mede gezien de niet onbeperkte financiële ruimte. Het financieel meerjarenbeeld laat een sluitende begroting zien. Hiermee voldoet de begroting aan de norm van de provincie. Echter, incidenteel heeft de begroting jaarlijks een tekort.

Kadernota	begrotingsjaar			
	2020	2021	2022	2023
I_S	bedrag	bedrag	bedrag	bedrag
Incidenteel	-5.141.667	-3.354.404	-750.753	-522.603
Structureel	49.042	272.927	-4.477	3.608
Grand Total	-5.092.625	-3.081.477	-755.230	-518.995

In deze Kadernota stellen wij daarom voor om in de periode 2020-2023 in totaal € 10 miljoen te onttrekken aan de algemene reserve ter dekking van incidentele uitgaven. De algemene reserve komt daarmee in 2023 op een niveau van circa € 46 miljoen. Een niveau dat ruim voldoende is in relatie tot het totale risicoprofiel en ruim boven de benodigde weerstandscapaciteit van € 5 miljoen. De gemeente blijft hiermee voldoen aan de normen van de provincie en behoudt een gezonde financiële positie.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. in totaal een bedrag van € 10 miljoen te onttrekken aan de algemene reserve ter dekking van de incidentele uitgaven.

Programma's

Programma 1: Bestuur, Dienstverlening en Organisatie

Portefeuillehouder: B.J.J. Bengevoord

Doelstelling

Winterswijkers hebben vertrouwen in hun bestuur. Het percentage van de inwoners dat vertrouwen in het bestuur heeft blijft boven dat van vergelijkbare gemeenten. De gemeentelijke onderdelen (raad, college en ambtelijke organisatie) functioneren in goede samenwerking.

Inwoners beoordelen onze dienstverlening als tijdig en kwalitatief goed, ervaren dat wij uitgaan van hun vraag en benaderen ons bij voorkeur digitaal. De ambitie is om te groeien van een klanttevredenheidscijfer van 7,2 voor dienstverlening in 2018 naar een 7,5 in 2020.

Inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties beoordelen de gemeente als modern, flexibel, transparant, communicatief, gericht op participatie en samenwerking. Inwoners merken dat we ze meer betrekken bij het maken en uitvoeren van beleid.

Winterswijk is een gemeente waar medewerkers vol tevredenheid werken met goede scholingsmogelijkheden.

We meten deze doelstellingen tweejaarlijks in het onderzoek 'Waar staat je gemeente', in klanttevredenheidsonderzoeken en in onderzoeken naar het realiseren van onze servicenormen. Ook meten we elke drie jaar de medewerkerstevredenheid.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Algemeen bestuur

- We werken met raad, organisatie, college en Winterswijkers aan een betrokkenenparagraaf 2.0;
- We zijn een integer bestuur en we verlenen geen gunsten in ruil voor politieke steun;
- We intensiveren en optimaliseren de inzet op lobby: we houden goed contact met de provincie, het Rijk en Europa;
- We nodigen alle nieuwe Winterswijkers uit om ze welkom te heten;
- We gaan nog meer van buiten naar binnen werken, bij nieuw beleid wordt eerst opgehaald hoe de inwoners, maatschappelijke partners en de gemeenteraad hierover denken; we werken opgavegericht waar dit kan.

Begraafplaats

- De begraafplaats is uitgebreid met islamitisch begraven en natuurbegraven;
- We nodigen partijen uit die een crematorium in Winterwijk willen starten;
- Via een openbare digitale kaart is de plaats van de verschillende graven op te zoeken.

Externe Communicatie

- We checken alle gemeentelijk communicatie op helderheid, begrijpelijkheid en goede afstemming op de doelgroep.

Economische ontwikkeling centrum

- Samen met onze partners positioneren we de thema's wonen en werken steviger in 100% Winterswijk.

Klantcontactcentrum

- We maken aan de hand van het rekenkamerrapport ICT een slag met onze digitale dienstverlening;
- Het Klantcontactcentrum weet als aanspreekpunt voor klanten onze medewerkers snel te verbinden met de verschillende maatschappelijke partners;

- We verbeteren onze elektronische dienstverlening en passen de website aan. Hierbij leren we van eigentijdse webwinkels: 1. De status van een aanvraag is actueel en voor de klant te zien, 2. We doen suggesties voor producten die met elkaar samenhangen, 3. We helpen de klant met een chatfunctie.

Interne bedrijfsvoering

- We ontwikkelen onze organisatie om voortdurend aan te sluiten bij de samenleving. Onze medewerkers zijn makkelijk benaderbaar en behulpzaam. We houden het concreet;
- We zorgen voor een bijpassende inrichting van het gemeentekantoor;
- Middels opgavegericht werken sluit de organisatie aan op ontwikkelingen in de samenleving+
- We houden de bescherming van privacy van onze klanten scherp in het oog.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Naast de reeds bekende trends & ontwikkelingen speelt het volgende:

Minder begraven

Mensen kiezen vaker voor cremieren en minder vaak voor begraven. Hierdoor daalt het aantal begrafenissen. Mensen willen ook alternatieven voor de traditionele manier van begraven. Er is onder andere vraag naar islamitisch begraven en natuurbegraven.

Helder schrijven

Met de campagne Direct Duidelijk geeft ook het Rijk aan dat ze serieus werk maakt van heldere taal. Wij worden hier als gemeente steeds beter in.

Stijging acties informatiebeleid en informatiebeveiliging

Het aantal acties op het gebied van informatiebeleid en informatiebeveiliging stijgt. De AVG en de digitale agenda 2020 stellen hoge eisen aan het verwerken van informatie door gemeenten. Ook klanten zijn zich er in toenemende mate van bewust hoe organisaties omgaan met hun gegevens. Incidenten kunnen schadelijk zijn voor klanten, maar ook imagoschade voor de gemeente opleveren. Dit is een belangrijk aandachtspunt dat raakt aan het rekenkameronderzoek 'inspelen op de digitale revolutie'.

Accenten voor 2020

Algemeen bestuur

Bewoners- en bedrijvenpeilingen

We onderzoeken elke twee jaar hoe bewoners over de gemeente denken. Net als in de periode 2017-2019 willen we in 2019 weer een stijging zien in het vertrouwen in de gemeente. De bedrijvenpeiling vervalt. Door onze intensieve contacten met het bedrijfsleven weten we goed hoe ze over ons denken.

Burgerparticipatie

Een goed samenspel tussen inwoners en samenwerkingspartners is belangrijker dan ooit. De ambtelijke organisatie is zich hier bewust van. We geven hier op verschillende manieren vorm aan, onder meer via opgavegericht werken en hebben hier ook voor bij de implementatie van de nieuwe Omgevingswet.

Begraafplaats

De begraafplaats heeft meer mogelijkheden

Op de begraafplaats bestaat sinds 2019 de mogelijkheid voor islamitisch begraven en natuurbegraven. In 2020 en de jaren daarna blijkt wat dit precies betekent voor de opbrengsten van de begraafplaats.

Klantcontactcentrum

Een 7,5 voor dienstverlening vraagt om gerichte actie

De komende tijd richten we ons op het verder vergroten van de klanttevredenheid. We groeien door van een 7,2 in 2018 naar een 7,5 in 2020. Binnen de groep gemeenten die meedoen aan Waarstaatjegemeente.nl zijn we de gemeente met de hoogste score voor dienstverlening (gemeten: april 2019). Het wordt dus best een uitdaging om het te laten stijgen. Om structurele kosten te besparen sluiten we vanaf 2020 het gemeentekantoor op vrijdagmiddagen voor dienstverlening. Als we dat doen horen we nog steeds bij de gemeenten met ruime openingstijden.

Vervanging zaaksysteem door een ander systeem

Onze leverancier stopt de doorontwikkeling en innovatie van het zaaksysteem. Dit is het systeem waarin we documenten verwerken en delen met elkaar. We starten een vervangingsproject om vervroegd over te gaan naar een ander systeem. Bij dit project zoeken we nauwe samenwerking met het projectteam voor de Omgevingswet. We willen een systeem dat aan alle standaarden voldoet. Het moet goed gekoppeld worden met andere systemen. Daarvoor hebben we zowel incidenteel geld als structurele middelen nodig.

Interne bedrijfsvoering

Invoering nieuwe Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving-systeem in verband met Omgevingswet

Op dit moment hebben we enkel een systeem dat specifiek gericht is op vergunningen en dus niet op toezicht en handhaving. We hebben voor de gehele keten van de vergunningverlening een goed systeem nodig om aan de gestelde doelen van de Omgevingswet te voldoen. In 2020 selecteren en implementeren we een nieuw Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving-systeem (VTH-systeem).

Implementatie nieuw personeels- en salarisadministratie systeem

Het huidige systeem voor de personeels- en salarisadministratie is nodig aan vervanging toe. In 2020 schaffen we, samen met de gemeente Zutphen, een nieuw systeem aan voor de personeels- en salarisadministratie.

Meer formatie nodig om uitvoering te geven aan taken, trends en ontwikkelingen en nieuwe ambities

Om de taken van de gemeente Winterswijk goed te blijven uitvoeren, om in te spelen op de recente trends en ontwikkelingen en om de ambities van het college te realiseren is er zowel incidentele als structurele formatie-uitbreiding nodig. Deze formatie-uitbreiding is onder andere nodig voor belangrijke thema's als: duurzaamheid, armoede maar ook voor bijvoorbeeld vergunningverlening, bestemmingsplannen en informatiemanagement (audits en privacy). We hebben meer mensen op het gebied van informatiemanagement nodig, omdat we een achterstand hebben opgelopen op het gebied van informatiebeleid.

Opleidingsbudget

Onze organisatie is volop in ontwikkeling, onder andere op het gebied van opgabegericht werken (van buiten naar binnen werken waar dit kan). Het is hierom van belang om te blijven investeren in onze medewerkers. Om de kennis en vaardigheden van onze medewerkers op peil houden en te ontwikkelen, verhogen we het opleidingsbudget. Hiervoor gebruiken we in 2020 en de jaren daarna de middelen in de bestemmingsreserve Organisatieontwikkeling.

Beslispunten

We vragen u te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. de structurele tweejaarlijkse bedrijvenpeiling te laten vervallen;
2. in te stemmen met het voorstel om in 2020 op vrijdagmiddagen het gemeentekantoor te sluiten voor dienstverlening;
3. voor de jaarlijkse onderhoudskosten van het nieuwe Vergunningverlenings-, Toezichts- en Handhavingssysteem (VTH-systeem) in verband met de Omgevingswet structurele middelen beschikbaar te stellen;
4. voor de vervanging en onderhoud van een nieuw zaakstelsel middelen beschikbaar te stellen;
5. voor de implementatie van het nieuwe personeels- en salarisadministratie incidentele- en structurele middelen beschikbaar te stellen;
6. voor de formatie-uitbreiding op verschillende terreinen zoals duurzaamheid, armoede, vergunningverlening en informatiemanagement structurele en incidentele middelen beschikbaar te stellen;
7. voor het opleidingsbudget middelen beschikbaar te stellen en deze te dekken uit de reserve organisatieontwikkeling.

Nr	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Onderzoek 'Waar staat je gemeente'	Incidenteel	€ 15.000		€ 15.000	
	Onderzoek 'Waar staat je gemeente'	Structureel	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000
2.	Gemeentekantoor vrijdagmiddag dicht	Structureel	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000
3.	Jaarlijkse kosten nieuw VTH-systeem	Structureel		€ 35.000	€ 35.000	€ 35.000
4.	Invoering nieuw zaakstelsel implementatiekosten	Incidenteel	€ 450.000			
	Invoering nieuw zaakstelsel jaarlijkse onderhoudskosten	Structureel		€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000
5.	Implementatie pi- en sa systemen	Structureel	€ 19.000	€ 19.000	€ 19.000	€ 19.000
		Incidenteel		€ 60.000		
6.	Formatie-uitbreiding	Incidenteel	€ 493.500	€ 448.000	€ 80.000	
	Formatie-uitbreiding	Structureel	€ 640.100	€ 582.500	€ 532.000	€ 510.500
7.	Opleidingsbudget	4 x incidenteel	€ 75.000	€ 75.000	€ 75.000	€ 75.000

Programma 2: Veiligheid, Vergunningverlening en Handhaving

Portefeuillehouder: B.J.J. Bengevoord

Doelstelling

Winterswijk is de afgelopen vier jaar veiliger geworden. Maar het kan altijd veiliger. Daarom blijven wij (regionaal) samenwerken met bewoners, ondernemers, politie, justitie en andere organisaties om criminaliteit en ondermijning aan te pakken en de leefbaarheid te verbeteren.

Inwoners voelen zich veilig. Het percentage van de inwoners dat zich veilig voelt (89%) behouden we en verbeteren we waar mogelijk.

De criminaliteit neemt verder af in Winterswijk. Dit meten we door jaarlijks de misdaadcijfers van de politie te monitoren en de positie van Winterswijk ten opzichte van de overige gemeenten te volgen in de misdaadmeter van het Algemeen Dagblad.

Inwoners beoordelen de leefbaarheid in hun wijk positief. We meten dit tweejaarlijks in het onderzoek 'Waar staat je gemeente'. De doelstelling is om te groeien van een 7,1 in 2018 naar een 7,5 in 2020.

De kwaliteit van de brandweezorg is op orde. Er is bestuurlijk commitment over de aanrijdtijden en de brandweer zorgt dat deze doelstelling in 2020 wordt gehaald. We meten dit door jaarlijks de aanrijdtijden te monitoren.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Brandweer en rampenbestrijding

- We onderzoeken samen met de VNOG (Veiligheidsregio Noord- en Oost- Gelderland) de optimalisatie van de brandweezorg in Winterswijk.

Openbare orde en veiligheid

- We komen samen met de buurgemeenten tot een integrale aanpak van ondermijning;
- We onderzoeken de mogelijkheid om kentekenregistratie en/of cameratoezicht in te voeren indien de noodzaak zich aandient;
- We passen het Bibob beleid adequaat toe;
- Naar aanleiding van de ondermijningsbeelden die het RIEC (Regionaal Informatie en Expertise Centrum) oplevert, realiseren wij een integrale aanpak;
- Wij doen mee aan een landelijke pilot over regulering van de wietteelt.

Vergunningverlening en handhaving

- We zien dat een behoorlijk aantal bedrijfswoningen wordt gebruikt als normale woning. In samenwerking met betrokkenen en partners handhaven we hierop;
- We maken een plan om de problematiek rondom de recreatiewoningen te verbeteren.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Naast de reeds bekende trends & ontwikkelingen speelt het volgende:

Ontwikkelingen op het gebied van Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland (VNOG)

De harmonisatie van de bedrijfsvoering en het op peil houden van de operationele brandweezorg bij de VNOG leidt tot een hogere financiële bijdrage.

Omgevingsdienst Achterhoek (ODA) voert meer diensten uit

Door de aantrekkelijke economie voert de Omgevingsdienst Achterhoek in opdracht van de gemeente meer diensten uit dan voorheen. Het gaat dan om milieuadvisering ruimtelijke ordening, bovenregionale taken, vergunningverlening en de afwikkeling van meldingen activiteitenbesluit.

Toename aanvragen exploitatievergunningen en evenementenvergunningen

De ingezette koers om Winterswijk nog levendiger te maken zien we de laatste drie jaar terug in een flinke toename van het aantal vergunningaanvragen voor evenementen en de aanvragen voor een exploitatievergunning.

Accenten voor 2020

Brandweer en rampenbestrijding

Optimaliseren brandweezorg

We blijven samen met de VNOG de brandweezorg in Winterswijk optimaliseren. We focussen hierbij op een passend dienstverleningsniveau en op voldoende bluswatervoorzieningen in Winterswijk. Daarnaast zorgen we ervoor dat onze vrijwilligers goed toegerust zijn en blijven op hun taken. De ontwikkelingen bij de VNOG leiden tot een verhoging van de gemeentelijke financieel bijdragen. Voor Winterswijk betekent dit een verhoging van circa € 200.000 structureel. Deze richting wordt voor de Kadernota behandeld in gemeenteraad, namelijk in de raadsvergadering van mei.

Openbare orde en veiligheid

Regionale aanpak ondermijning

Ondermijning pakken we via de keten regionaal aan. Dat betekent dat we in samenwerking met omliggende gemeenten en samenwerkingspartners, zoals het RIEC, de belastingdienst en politie, regionale ondermijningsbeelden ontwikkelen en daar gepaste interventies op doen. Er is een regionaal coördinator aangesteld door de Achterhoekse gemeenten en de gemeente Montferland. Wij blijven participeren in het Veiligheidsnetwerk Oost-Nederland.

Omgevingsdienst Achterhoek (ODA)

Om de dienstverlening voor het aantal milieu gerelateerde vergunningen en activiteiten op hetzelfde niveau te houden verhogen we de bijdrage aan de ODA met € 90.000 structureel. Deze richting wordt voor de Kadernota al behandeld in gemeenteraad, namelijk in de raadsvergadering van mei.

Vergunningverlening en handhaving

Extra capaciteit vergunningverlening

Om ons dienstverleningsniveau op peil te houden voegen we extra capaciteit voor vergunningverlening toe aan de formatie (zie ook programma 1 voor de formatie-uitbreiding).

Verhogen legesopbrengsten omgevingsvergunningen

We zien een flinke toename in het aantal ingediende initiatieven voor (ver)bouw en bestemmingsplanverzoeken. Daardoor verwachten we ook een hogere opbrengst van de leges. Tegelijkertijd zien we dat de gemeentelijke dienstverlening door de initiatiefnemers wordt gewaardeerd. Een deel van onze dienstverlening zoals het vooroverleg, brengen we niet in rekening. In de praktijk blijkt dat deze vooroverleggen steeds meer capaciteit vragen.

Om de dienstverlening op peil te houden stellen we voor om de percentage legeskosten voor omgevingsvergunning bouw van 2,5% te verhogen naar 2,625%. Hierdoor voorkomen we dat we het vooroverleg moeten minimaliseren en de initiatiefnemers moeten verwijzen naar adviesbureaus.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. de leges voor de bouw te verhogen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Bouwleges	Structureel	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000

Programma 3: Regionale en Grensoverschrijdende samenwerking en Lobby

Portefeuillehouder: B.J.J. Bengevoord

Doelstelling programma

Het programma 'Regionale en grensoverschrijdende samenwerking en lobby' gaat enerzijds over de samenwerking met andere gemeenten in de Achterhoek onder de naam 8RHK Ambassadeurs en anderzijds over de grensoverschrijdende samenwerking met overheid, ondernemers en maatschappelijke organisaties. In samenwerking met de andere gemeenten in de Achterhoek, de Regio Achterhoek en de Euregio werken we aan lokale, regionale en bovenregionale lobbyonderwerpen.

We verbinden mensen, ondernemers, overheid en onderwijs aan beide zijden van de grens met elkaar op het gebied van economie, onderwijs, cultuur, toerisme en sport. Dit doen we met behulp van het netwerk Grenzhoppers en in samenwerking met de Euregio. We meten aan de hand van het aantal Grenzhoppers leden en het aantal aanvragen voor samenwerkingsprojecten (Interreg).

We faciliteren het grensoverschrijdend zakendoen voor ondernemers met als doel obstakels op het gebied van werken over de grens weg te nemen. Dit doen we met behulp van de Grenzhoppers School en door het cursusaanbod op het gebied van taal-, cultuur en marketingcursussen te vergroten. We meten dit aan de hand van gegeven cursussen en het aantal deelnemers.

We investeren in de regionale samenwerking in de Achterhoek op het gebied van Smart Economy (slimme industrie), Smart Living en Smart Governance (slimme sturing). Zo zetten we de Achterhoek nog meer op de landelijke kaart. We doen dit door actieve deelname aan het samenwerkingsverband 8RHK Ambassadeurs. De regiodeal die met het rijk gesloten geeft deze samenwerking een extra impuls. We nodigen inwoners, instellingen en ondernemers uit hier passende projecten voor aan te dragen.

Om grensbelemmeringen op het gebied van werken, wonen, en bereikbaarheid voor onze inwoners op te lossen, zetten we actief in op lokale en regionale lobby richting provincie, Den Haag, Brussel en Duitsland. Hier zetten we onze lobbycoördinator voor in, waar mogelijk doen we dit samen met andere gemeenten.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Lobby

- We zetten de Achterhoek in het algemeen en Winterswijk in het bijzonder op de kaart door actieve lobby richting Den Haag, Brussel en Düsseldorf;
- We werken samen met de gemeenten in de Achterhoek aan de realisatie van gezamenlijke lobbyonderwerpen.

Intergemeentelijke samenwerking

- We gaan met de gemeenten in Oost-Achterhoek in gesprek met als doel de voorzieningen die we samen gebruiken voor de Oost-Achterhoek te behouden;
- We vervullen als Winterswijk een proactieve en voortrekkersrol in de Regio Achterhoek en de Euregio;
- We stimuleren de regionale samenwerking in de Achterhoek op het gebied van Smart Industry, Smart Living en Smart Governance (Achterhoek2030).

Grensoverschrijdende samenwerking

- We gebruiken Grenzhoppers om concrete grensoverschrijdende samenwerking uit te bouwen;
- We faciliteren onze ondernemers en maatschappelijke partners om grensoverschrijdend samen te werken en gebruik te maken van de Europese subsidies;

- We realiseren het Dienstencentrum in Gaxel samen met Stadt Vreden;
- We faciliteren ondernemers en organisaties in de Achterhoek op het gebied van grensoverschrijdend zakendoen door middel van de Grenzhoppers School;
- We stimuleren het aanbod van de Duitse taal op onderwijsinstellingen.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Er is geen sprake van nieuwe en/of gewijzigde trends & ontwikkelingen.

Accenten voor 2020

Lobby

Achterhoek en Winterswijk landelijk en internationaal op de kaart zetten

Om grensbelemmeringen op het gebied van werken, wonen en bereikbaarheid voor onze inwoners op te lossen en Winterswijk en de Achterhoek op de kaart te zetten, zetten we actief in op een lokale en regionale lobby richting provincie, Den Haag, Brussel en Duitsland (Düsseldorf). In 2020 gaan we aan de slag met het in 2019 opgestelde lobbyplan.

Intergemeentelijke samenwerking

Bevorderen economie en leefbaarheid via Regio Deal Achterhoek 2019-2022

De gemeente Winterswijk doet mee aan de Regio Deal Achterhoek 2019 - 2022. De Regio Deal is bedoeld om de economie en leefbaarheid van de Regio Achterhoek en Winterswijk verder te bevorderen. Er geldt een co-financieringsbedrag voor projecten van € 527.870 voor onze gemeente. Bij de bestaande middelen 'Investeringsprojecten in de Achterhoek' is een bedrag beschikbaar van € 360.000. Daarnaast is er in 2021 een aanvullend bedrag nodig van € 170.000. Deze richting wordt voor de Kadernota al behandeld in gemeenteraad, namelijk in de raadsvergadering van mei.

Grensoverschrijdende samenwerking

Faciliteren grensoverschrijdend zakendoen

Door de Grenzhoppers School en door het cursusaanbod op het gebied van taal-, cultuur en marketingcursussen te vergroten, faciliteren we grensoverschrijdend zakendoen.

We gaan ons grensoverschrijdend samenwerkingsnetwerk uitbreiden met de aanverwante gemeenten in de regio Limburg, hierdoor versterkt onze landelijke en internationale netwerkpositie.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. voor lobby een incidenteel bedrag van € 7.500 beschikbaar te stellen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Lobbybudget	Incidenteel	€ 7.500			

Programma 4: Maatschappelijke participatie, Gezondheid, Zorg en Sport

Portefeuillehouder: E. Schepers-Janssen

Doelstelling programma

In Winterswijk kan iedereen, van jong tot oud, meedoen. Onze inwoners zijn gezond en energiek en voeren zelf de regie op gezondheid en geluk. Mensen voor wie dat niet vanzelfsprekend is ondersteunen we. Dit doen we onder andere op grond van de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning). Bij onze inwoners staat de Post bekend als de plek waar men terecht kan met alle vragen rondom zorg, welzijn, opvoeden en opgroeien. De bekendheid van de Post stijgt in deze periode naar 80% procent. De tevredenheid van onze inwoners over de Post is eveneens 80%.

We zorgen ervoor dat voorzieningen toegankelijk en laagdrempelig zijn. Denk daarbij aan financiën, vervoer, de fysieke inrichting van de openbare ruimte en onze website. Deze onderwerpen behandelen we zoveel mogelijk in samenhang. Voor het eind van 2019 maken we helder wat de inclusie-agenda voor ons betekent en zetten we het bewustwordingsproces in gang. Bij nieuwe ontwikkelingen is inclusie een wezenlijk onderdeel vanaf planvorming.

We werken aan een armoedevrij Winterswijk in 2040 en aan het doorbreken van generatie armoede. We doen dit met de Winterswijkse samenleving. De thema's, "het taboe rondom armoede doorbreken, het systeem versimpelen en het voorkomen van nieuwe armoede," werken we samen met de Winterswijkse samenleving uit in een uitvoeringsagenda.

Sport en sportief bewegen is voor iedereen toegankelijk. In Winterswijk kunnen alle inwoners voldoende sporten en bewegen en elkaar daarbij ontmoeten. Sport en bewegen hebben een belangrijke rol als het gaat om de participatie van mensen. In de komende jaren leggen we meer dan voorheen de nadruk op het verstevigen van de maatschappelijke functie en de kracht van sport. Toegankelijke en laagdrempelige sporten en beweegactiviteiten en -methodieken lenen zich bij uitstek om de eigen kracht, participatie, arbeids(re)integratie en zelfredzaamheid van kwetsbare burgers te versterken. Hiermee voorkomen we zwaardere en duurdere zorg en ondersteuning.

Sportverenigingen zijn een belangrijke plek om te ontmoeten, te leren en sportieve uitdagingen aan te gaan. Winterswijk heeft uitstekende sportaccommodaties maar deze worden nog onderbenut. We richten ons op het efficiënter en multifunctioneler gebruik van onze sportaccommodaties. We realiseren een ijs- en skeelerbaan aan 't Huitinkveld (wordt ook in programma 8 opgenomen).

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Algemene voorziening

- We stellen een lokale inclusie-agenda op;
- We maken zo mogelijk gebruik van professionele ervaringsdeskundigheid bij beleidsontwikkeling en uitvoering;
- We zetten in op het bevorderen van een gezonde leefstijl in samenhang met de aanpak van armoede, laaggeletterdheid en drugs- en alcoholpreventie (we werken het preventieakkoord zowel lokaal als regionaal uit);
- De gemeente staat open voor nieuwe, passende zorg initiatieven indien de behoefte kan worden aangetoond.

Armoede

- We willen een armoedevrij Winterswijk in 2040.

Maatwerkvoorziening

- De gemeente staat open voor nieuwe, passende zorginitiatieven als de behoefte daaraan aantoonbaar is.

Toegang

- We blijven inzetten op de bekendheid en laagdrempeligheid van de Post.

Vrijwilligers en mantelzorgondersteuning

- We ondersteunen het vrijwilligerspunt;
- We blijven verenigingen ondersteunen.

Wet publieke gezondheid

- Houtstook kan de gezondheid/leefbaarheid van onze inwoners schaden. We gaan beleid maken dat moet leiden tot meer inzicht en bewustwording;
- We monitoren de ontwikkelingen omtrent houtrookoverlast door middel van een meldpunt en luchtmetingen;
- We gaan de verbinding tussen de medische- en welzijnspartijen verbeteren en de samenwerking tussen gemeente (via de Post), huisartsen, zorgpartijen en zorgverzekeraars intensiveren;
- Wij willen het SKB (Streekziekenhuis Koningin Beatrix) als volwaardig ziekenhuis in Winterswijk behouden voor de Oost-Achterhoek.

Sport

- We realiseren een ijs- en skeelerbaan aan 't Huitinkveld.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Demografie

Vanwege de demografische ontwikkeling verwachten we een toenemende vraag naar zorg. Het is dus essentieel dat we preventie verder vormgeven.

Als gevolg van de Arbeidsmarkt en technologie

Door de manier waarop de huidige zorgarbeidsmarkt eruitziet zijn er inspanningen nodig om de verschillende netwerken met elkaar te verbinden en moeten we ruimte maken voor nieuwe zorgconcepten. Technologische ontwikkelingen maken het mogelijk dat we meer gebruik maken van zorgtechnologie.

Mening en ervaring van burgers

Juist in deze tijd is het belangrijk aandacht te hebben voor de mening en ervaringen van burgers. We hebben hier nog meer aandacht voor bij Zorg en Welzijn en nemen vaker inspraakmogelijkheden op bij de ontwikkeling en uitvoering.

Algemene voorziening

Naar een drempelloze samenleving

Inclusie is meer dan alleen het verwijderen van drempels. Inclusie betekent dat iedereen mee kan doen. In 2019 formuleren we een handreikingen in 2020 implementeren we deze kansen en mogelijkheden. We beginnen bij onze eigen organisatie. We zetten inclusie prominent in een lokale handreiking, zodat we in planvorming en uitvoering bereiken dat iedereen daadwerkelijk mee kan doen.

Samen met ervaringsdeskundigen

Bij het opstellen van beleid, of het evalueren daarvan, maken we zo mogelijk gebruik van de ervaringen van mensen die van de zorg of dienstverlening gebruikmaken. We praten niet alleen met gebruikers, maar ook met belangenverenigingen en ervaringsdeskundigen bij zorgaanbieders.

Armoede

Een armoedevrij Winterswijk: van denken naar doen!

We zetten onze plannen met betrekking tot de bestrijding van armoede voort. We zijn er trots op dat dit speerpunt als een opgave wordt uitgewerkt, waarbij verschillende afdelingen samenwerken en zich samen verantwoordelijk voelen. In 2020 voeren we de plannen uit die we in 2019 gemaakt hebben. We richten ons op:

- het taboe rondom armoede doorbreken;
- het versimpelen van systemen (bureaucratie);
- het voorkomen van nieuwe armoede (doorbreken generatiearmoede).

Toegang

Tevredenheid over de Post

Uit ervaringsonderzoek blijkt dat inwoners de Post weten te vinden, dat er de goede vragen worden gesteld en dat mensen zich goed benaderd voelen. Van de ondervraagden heeft 80% een positieve ervaring als het gaat om het effect van de ondersteuning op de kwaliteit van het leven. De bevoegen medewerkers van Zorg en Welzijn willen dit resultaat minimaal handhaven en het liefst verbeteren.

Tegelijkertijd zien we de druk op zorg toenemen. Doordat mensen ouder worden en het aantal chronisch zieken stijgt, neemt de vraag naar ondersteuning toe. Ook is er veel sociale problematiek die we stads noemen, maar die wel in Winterswijk voorkomt. Door dit gegeven en de veranderende eigenbijdrage-wetgeving zien we de aanvragen voor huishoudelijke hulp in het eerste kwartaal 2019 al toenemen. Over de eerste 3 maanden van 2019 zijn al 39 aanvragen meer ingediend dan over dezelfde periode in 2018.

Zorg organiseren in een netwerk

Een andere route om de zorg te organiseren is om dat via een netwerk te doen; zorgverleners werken samen aan het doel en de gewenste uitkomst van de burger, waarbij iedereen zijn steentje bijdraagt. Elkaar kennen is dan van belang. We zetten ons in voor het onderhouden van goede relaties en het kennen van elkaars belangen. Dit doen we op alle fronten: bestuurlijk in beleidsontwikkeling, tactisch - operationeel in beleidsuitvoering. De kans op vernieuwende vormen van zorg neemt hierdoor toe.

Speciale aandacht voor de relatie met het ziekenhuis

We willen het ziekenhuis voor Winterswijk en de Oost-Achterhoekse regio behouden. Hierbij geldt dat de samenwerking in het netwerk en zorgtechnologie nieuwe kansen bieden om de zorg nog meer thuis te laten plaats vinden. Dit is nodig gezien de verwachte druk op de arbeidsmarkt van huisartsen en verpleegkundigen en verzorgenden.

Ondersteunen vrijwilligers via Winterswijkse Uitdaging en Sociaal Team

Vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties ondersteunen we, net als in 2019, ook in 2020 via de Winterswijkse Uitdaging en het Sociaal Team. We versterken de spilfunctie van de Winterswijkse Uitdaging door hier ook de taken van de Klussendienst bij onder te brengen. Daarom beëindigen we de subsidie van de Klussendienst met ingang van 2020.

We onderzoeken of er andere manieren zijn om de leefbaarheid in wijken te verbeteren, waardoor we buurtbemiddeling minder hoeven in te zetten. Hierdoor zijn er vanaf 2022 minder financiële middelen nodig en wordt de subsidie afgebouwd.

Voorkomen is beter dan genezen

Op het gebied van preventie hebben we in 2019 een regionale aanpak opgesteld met Menzis en andere zorgaanbieders. Dit leidt in 2020 tot een regionaal plan van aanpak waarvoor ook landelijke middelen beschikbaar zijn. Al eerder zijn regionale speerpunten vastgesteld op het gebied van jeugd en chronisch zieken. Aan de hand van deze richting zetten we plannen om in lokale projecten. Daarnaast gaan we verder met lopende initiatieven, zoals Achterhoek in Beweging en het voorkomen van diabetes mellitus, in samenwerking met zorgaanbieders.

Vrijwilligers en mantelzorgers

Vrijwilligersprijs

In 2018 hebben we een vrijwilligersprijs uitgereikt en in 2019 doen we dat ook. Eind 2019 evalueren we de prijs en dan besluiten we of en in welke vorm we de prijs in 2020 en de jaren daarna voortzetten.

Sport

Blijvende ondersteuning voor bepaalde groepen

Zoals aangegeven in het coalitieakkoord is sport van belang in het licht van preventie, welzijn en levensgeluk. We ondersteunen de groepen die niet vanzelfsprekend kunnen meedoen aan sportactiviteiten. Dit doen we in de vorm van buurtsportcoaches en zwemonderwijs. Kinderen uit gezinnen met lage inkomens kunnen via bijdragen uit het minimabeleid en het Jeugdportfonds mee blijven doen aan sport.

Handhaven kwaliteit sportfaciliteiten

Winterswijk beschikt over uitstekende sportvoorzieningen. Om de kwaliteit van deze voorzieningen in de toekomst te handhaven, vragen we vanaf 2020 ook een bijdrage van de sportverenigingen zelf. Deze bijdrage wordt berekend per spelend lid. Daarnaast onderzoeken we het doelmatig gebruiken van faciliteiten. De eventuele financiële voordelen die hier uitkomen, worden op de bijdrage van de sportverenigingen in mindering gebracht. Er blijft een subsidiebedrag beschikbaar van € 225.000.

We blijven inzetten op de organisatie van zwemonderwijs

We verwachten dat de exploitatie van Zwembad Jaspers op een andere manier vorm wordt gegeven. Hierbij dienen de gemeente, bestuur en commerciële partijen de handen ineen te slaan voor een toekomstbestendige exploitatie van Zwembad Jaspers, inclusief zwemonderwijs dat voor iedereen bereikbaar is. In 2020 en 2021 werken we toe naar een zwemvoorziening die niet enkel afhankelijk is van gemeentelijke subsidies. We verminderen de subsidie vanaf 2022 daarom tot € 200.000.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in Begroting 2020 – 2023:

1. een werkbudget beschikbaar te stellen voor de jaren 2020 en 2021 voor de opgave Armoede;
2. met ingang van 2022 de subsidie te verlagen voor Zwembad Jaspers;
3. de subsidie voor buurtbemiddeling te halveren vanaf 2022;
4. een financiële bijdrage van € 75.000 voor sportverenigingen in te voeren. Eventuele voordelen van doelmatiger gebruiken van de faciliteiten wordt op deze bijdrage in mindering gebracht;
5. de subsidie van de Klussendienst te laten vervallen en deze dienst onder te brengen bij de Winterswijkse Uitdaging.

Nr.	Titel	I/S	2020	2021	2022	2023
1.	Opgave Armoede	Incidenteel	€ 250.000	€ 250.000		
2.	Zwembad Jaspers	Structureel	- € 358.000	- € 358.000	- € 158.000	- € 158.000
	Zwembad Jaspers	Incidenteel	€ 358.000	€ 358.000		
3.	Buurtbemiddeling	Structureel			- € 18.000	- € 18.000
4.	Compensatie huur sportverenigingen	Structureel	- € 75.000	- € 75.000	- € 75.000	- € 75.000
5.	Klussendienst	Structureel	- € 23.000	- € 23.000	- € 23.000	- € 23.000

Programma 5: Jeugd en Onderwijs

Portefeuillehouder: E. Schepers-Janssen

Doelstelling programma

Gelijke kansen voor ieder kind, dat is het uitgangspunt. Alle kinderen in Winterswijk moeten veilig, gezond en kansrijk kunnen opgroeien. Dat is niet voor ieder kind vanzelfsprekend. We bieden opvoedingsondersteuning aan waar dit nodig is. Preventie is hierin belangrijk.

We bieden hulp aan kinderen met een (licht)verstandelijke beperking, jeugd- en opvoedhulp, geestelijke gezondheidszorg en jeugdhulp opgelegd door de rechter: de jeugdbescherming en jeugdreclassering. We zorgen ervoor dat deze kinderen de juiste indicatie krijgen. We handelen de aanvragen af binnen de wettelijke termijn. We streven naar een cliënttevredenheid van minimaal 80%.

Er is een doorgaande (zorg)lijn van de voorschoolse voorziening naar het primair onderwijs en van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs, inclusief passend onderwijs en volwassenenonderwijs. Alle kinderen worden optimale ontwikkelingskansen geboden. Er is keuzevrijheid en nabijheid van scholen. Scholen ontwikkelen zich tot integrale kindcentra (IKC) of vormen een IKCnetwerk.

Jongeren zitten of op school of zijn aan het werk met een startkwalificatie. Het aantal voortijdig schoolverlaters is gelijk aan het regionale percentage van 1.3%.

Aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is essentieel. We versterken de relatie tussen ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen rondom actuele thema's. We houden het kaderonderwijs (onder andere techniek) in Winterswijk. Hierbij betrekken we het primair onderwijs.

Wij stimuleren permanente volwasseneneducatie om te zorgen dat iedere Winterswijker klaar is voor de toekomstige arbeidsmarkt.

We zorgen ervoor dat meer Winterswijkers kennis hebben van de Duitse taal. We stimuleren alle scholen voor voortgezet onderwijs om het Goethe certificaat aan te bieden aan hun leerlingen.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Jeugdhulp

- Wij blijven inzetten op een optimale opvoedondersteuning voor ouders en opvoeders;
- We blijven investeren in de samenwerking met het onderwijs en omliggende gemeenten in het Ondersteuningsteam.

Onderwijsbeleid en bestuurlijke verplichtingen

- We blijven het buurtaal-onderwijs actief promoten, ook in het MBO, en spreken de onderwijsinstellingen aan op hun verantwoordelijkheid hierbij;
- We ondersteunen de oprichting en huisvesting van de Euregionale academie Graaf Willem V en zien hierbij een koppeling met bovengenoemd volwassenenonderwijs;
- We komen tot een centrum voor volwasseneneducatie gericht op een betere aansluiting op de arbeidsmarkt.

Onderwijshuisvesting

- Wij zetten ons in voor het behoud van de buurtschapsscholen in het primaire onderwijs om de leefbaarheid in de buurtschappen in stand te houden.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Er zijn geen nieuwe en/of gewijzigde trends & ontwikkelingen.

Accenten voor 2020

Jeugdhulp

Goede zorg voor jeugd, maar druk neemt toe

Navraag bij cliënten leert dat het grootste effect van de hulp voor jongeren is bereikt op het gebied van opgroeien en zelfredzaamheid. Door de hulp voelt de jongere zich beter en is het gedrag, volgens zowel jongeren als ouders, verbeterd. Het effect van de hulp lijkt in Winterswijk (net als in 2016) over het algemeen iets sterker ervaren te worden dan in de referentiegroep. Daar mogen we in Winterswijk trots op zijn.

Niet alleen onze werkwijze en het aanbod lijken te kloppen, ook worden onze medewerkers veelal 100 % als vriendelijk en deskundig ervaren. Dat zijn hele mooie cijfers.

Tegelijkertijd neemt de druk op de mensen in deze teams toe. Door de demografische ontwikkelingen en de stadse problematiek in Winterswijk zien we een stijgende lijn in het aantal aanvragen. Door de nieuwe aanvragen is er een groter risico dat we budgetten overschrijden. Inspanningen zijn gericht op het zo efficiënt mogelijk inrichten van de werkprocessen en daarnaast optimale behandeling van de zorgvraag. Hierbij is het onderhouden van goede relaties met samenwerkingspartners op het gebied van behandeling en zorg, welzijn, werk en inkomen van belang.

Onderwijsbeleid en bestuurlijke verplichtingen

Buurtaal onderwijs is van groot belang

In ons grensdorp zijn de contacten met Duitsland en de kennis van de Duitse taal van groot belang. We promoten het buurtaalonderwijs dan ook actief. In 2019 maken we middelen vrij om naast de Goethe certificaten op A2 niveau ook de mogelijkheid te bieden voor het behalen van het Goethe certificaat op B1 niveau.

Zorgen voor toekomstbestendige scholen

Onderwijshuisvesting

In 2019 wordt in nauwe samenwerking met de scholen het Onderwijshuisvestingsplan opgesteld. Dit plan zorgt ervoor dat de huisvesting van de scholen toekomstbestendig is en past bij de toekomstige ontwikkelingen zoals de vorming van de integrale kindcentra.

Beslispunten

We vragen u te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. structureel een budget van € 25.000 beschikbaar te stellen voor de compensatie van kwetsbare ouders die geen kinderbijslag ontvangen;
2. structureel een budget van € 130.000 beschikbaar te stellen voor het organiseren en financieren van de Jeugdhulp aan kinderen in het AZC en voor het Rijksvaccinatieprogramma (RVP). Dit is een wettelijke taak, waar uitvoering aan moet worden gegeven.

Nr.	Titel	Incidenteel /Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Sociaal medische indicatie	Structureel	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000
2.	RVP en jeugdhulp kinderen AZC	Structureel	€ 130.000	€ 130.000	€ 130.000	€ 130.000

Programma 6: Economie-centrum inclusief Ruimtelijke Ordening (RO)

Portefeuillehouder: D.W. Aalderink

Doelstelling programma

Ons winkelcentrum is eigentijds en gezellig. Vele landelijke winkelformules hebben hun weg naar Winterswijk gevonden en vormen samen met de sfeervolle lokale winkels, de uitstekende en diverse horeca, een warenmarkt die vaak als beste van Nederland is bekroond en de prettige groene uitstraling van onze winkelpromenades een regionaal koopcentrum met allure. We houden tweejaarlijks een klanttevredenheidsonderzoek.

We realiseren dit door ervoor te zorgen dat we betaalbare kwaliteit bieden voor een breed publiek. Met alle bij het centrum betrokken partijen gaan we bepalen wat betaalbare kwaliteit is. We doen dit op basis van uitgangspunten die geformuleerd worden samen met een hier in gespecialiseerd bureau. Deze uitgangspunten worden in 2019 opgesteld. Parkeren blijft natuurlijk gratis.

Er komt een nieuwe integrale centrumvisie, ontwikkeld met inspraak van alle belanghebbenden. We investeren in de markt, er komt een vernieuwde en attractieve buitenruimte die voldoet aan de eisen van gebruikers en bezoekers. Los van de lange termijnvisie starten we al in 2019 met de upgradage van de markt. Concreet gaat het dan om de verlichting van de kerk, aanpassing of verwijdering van de 'rand' rondom de kerk, fietsenstalling in de Torenstraat op marktdagen en een waterpartij op de markt.

We gebruiken het instrument van stedelijke herverkaveling als dit wenselijk is.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Economische ontwikkeling centrum

- We promoten en faciliteren gratis parkeren in Winterswijk;
- Er komt met samenwerking van belanghebbenden een nieuwe integrale centrumvisie;
- Er komt een bewaakte parkeergelegenheid voor fietsen met oplaadpunten voor elektrische fietsen. We kijken hierbij nadrukkelijk naar het 'Biesieklette' concept zoals dat in Den Haag is toegepast. Daarnaast komen er meer fietsenstallingen in het centrum, gecombineerd met nieuwe openbare toiletten. We kijken daarbij eerst naar bestaande beschikbare toiletten. Realisatie 1^e kwartaal 2020;
- We maken samen met belanghebbenden een integraal plan voor een kwaliteitsimpuls van de markt. Deze impuls heeft hoge prioriteit;
- De markt is voor iedereen goed toegankelijk, zoals afgesproken in de inclusie-agenda.
- We zetten het instrument van stedelijke herverkaveling actief voort;
- Er komt meer groen en water in centrum, hiermee wordt al in 2019 een start gemaakt;
- We vergunnen zes extra koopzondagen in juli en augustus;
- We bieden positieve ondersteuning aan vernieuwende concepten die bijdragen aan de uitstraling van ons winkelcentrum. Daarnaast is er één loket en aanspreekpunt voor ondernemers. Inzet op acquisitie is onderdeel van de functie van de centrummanager.

Bestemmingsplannen in de kern

- Als de integrale (omgevings-)visie voor het centrum klaar is, maken we een omgevingsplan voor dit gebied.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Er zijn geen nieuwe en/of gewijzigde trends & ontwikkelingen.

Accenten voor 2020

Economische ontwikkeling centrum

Centrumvisie: hoe houden we ons centrum aantrekkelijk?

Het aantrekkelijk houden van het centrum is een belangrijke doelstelling van deze coalitie. Een aantrekkelijk centrum zorgt ervoor dat de bezoekers blijven komen en dat er nieuwe bezoekers bijkomen. Mensen zijn steeds meer op zoek naar sfeer en beleving, dat willen we onze bezoekers dan ook bieden! Daarom gaan we in 2020 samen met alle betrokkenen, zoals bewoners in het centrum, de marktvereniging, winkeliers en horeca, aan de slag met een centrumvisie. Bij de centrumvisie houden we ook rekening met de inclusie-agenda. Het centrum moet voor iedereen bereikbaar zijn. Ook geven we invulling aan de vraag om meer groen en meer toiletten in het centrum. De markt is een belangrijk onderdeel van het centrum. Het ontwikkelen van de markt als attractieve buitenruimte is daarom onderdeel van de centrumvisie. Als er aanleiding voor is, pakken wij - vooruitlopend op het ontwikkelen van de centrumvisie - in overleg met betrokkenen alvast een aantal zaken op. Zoals achterstallig onderhoud en de beschikbaarheid van toiletten.

Extra koopzondagen in de zomer

Om ons centrum ook op zondag aantrekkelijk en levendig te maken voor onder andere toeristen vergunnen we zes extra koopzondagen in juli en augustus. Natuurlijk blijft parkeren gratis.

Beslispunten

Er zijn geen beslispunten voor dit programma.

Programma 7: Cultuur inclusief RO

Portefeuillehouder: D.W. Aalderink

Doelstelling programma

Iedere Winterswijkse kan gebruik maken van onze culturele faciliteiten, ongeacht leeftijd, financiële positie, lichamelijke of geestelijke gesteldheid. We betalen deze voorzieningen met zijn allen, ze zijn dus ook van ons allen.

We zetten in op het Cultuurkwartier waarbij we de bibliotheek terughalen naar het centrum. Samen met een nieuwe muziekschool en mogelijk een bioscoop, ontstaat hier een cultuurcluster dat straks door vele inwoners wordt bezocht.

We dragen financieel bij aan de realisatie van het bezoekerscentrum van Terra Temporalis.

Erfgoed is één van de aandachtspunten in deze periode. Erfgoed is van belang voor het toerisme en voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en bewoners.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Erfgoed

- We zetten actief in op behoud van cultuurhistorisch erfgoed.

Kunst en Cultuur

- Er komt goede ondersteuning (delen van kennis/klankbordfunctie) voor bestuurders van gesubsidieerde instellingen;
- We realiseren bezoekerscentrum de Steengroeve in samenwerking met de andere stakeholders;
- Wij zetten in op de bevordering van een onafhankelijke, pluriforme, lokale nieuwsvoorziening (radio, TV en geschreven pers).

Cultuur

- We realiseren het Cultuurkwartier. Najaar 2019 komt het uitgewerkte plan, inclusief financiële paragraaf, in de raad. Na instemming van de raad wordt een start gemaakt met het bestemmingsplan, de aanbesteding en de uitvoering.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Er zijn geen nieuwe en/of gewijzigde trends & ontwikkelingen.

Accenten voor 2020

Erfgoed

Samen met de gemeenten Oost Gelre en Aalten werken we in 2020 verder aan de uitvoeringsnota Erfgoed. In 2020 gaan we onder andere aan de slag met een Kerkenvisie.

Kunst en Cultuur

Uitvoering Cultuurnota

In 2019 is de cultuurnota vastgesteld, belangrijkste speerpunten zijn het voorzieningenniveau handhaven en cultuureducatie op scholen.

Voorzieningenniveau op peil houden

Winterswijk is een aantrekkelijke gemeente om te wonen en te bezoeken, Villa Mondriaan, de Bibliotheek en Theater De Storm leveren hieraan een grote bijdrage. Het is belangrijk om deze instellingen financieel gezond te houden. Daarom indexeren we de subsidies voor deze instellingen. Zo blijven we ervoor zorgen dat onze inwoners en bezoekers hier allemaal gebruik van kunnen blijven maken.

Cultuureducatie

Op cultuureducatie wordt volop ingezet door de lesmethode kunstwijs. Daarnaast is er in het kader van de combinatiefuncties een cultuurcoach aangesteld die komend jaar inzet op het organiseren van cultuur na schooltijd. Kinderen van ouders met lage inkomens kunnen een beroep doen op het Jeugdcultuurfonds en het minimabeleid voor de betaling van de kosten. Hiermee voeren we een van de speerpunten van de cultuurnota uit. Twee zaken die in de cultuurnota voor 2020 zijn voorgesteld, worden geschrapt. Het gaat hier om het innovatiefonds en het budget voor kunst in de openbare ruimte.

Verenigingen ondersteunen bij uitoefenen bestuursfuncties

In Winterswijk hebben we een rijk verenigingsleven. Het verenigingsleven is de smeerolie in de samenleving en draagt in hoge mate bij aan de sociale cohesie zoals die in Winterswijk bestaat. Als gemeente waarderen wij de inzet van vrijwilligers binnen deze verenigingen. Het is voor een vereniging echter niet altijd makkelijk om voldoende goed gekwalificeerde bestuurders te krijgen. We ondersteunen daarom de komende twee jaar bestuurders van gesubsidieerde instellingen en sportverenigingen bij het uitoefenen van hun functie zodat zij de handvatten krijgen om hun vereniging toekomstbestendig te maken. Deze ondersteuning beleggen we bij de Winterswijkse Uitdaging.

Bezoekerscentrum van Terra Temporalis realiseren

We zijn enthousiast over de mooie plannen van Terra Temporalis voor een bezoekerscentrum bij de Steengroeve. We dragen daarom financieel bij aan de realisatie van dit bezoekerscentrum. We doen dit door in 2019 € 100.000 en in 2020 en 2021 in beide jaren € 500.000 beschikbaar te stellen. Het is een belangrijke toeristische trekker en een impuls voor de dagrecreatie en zet ons Nationaal Landschap nog beter op de kaart. Initiatiefnemers zijn op dit moment bezig met planvorming.

Cultuur

Cultuurkwartier op het Weurden realiseren

Het centrum van Winterswijk is een belangrijke publiekstrekker. Het is daarom belangrijk om het centrum aantrekkelijk te houden. Het Cultuurkwartier op het Weurden vormt hier een belangrijk onderdeel van. Het haalt de bibliotheek terug naar het centrum en maakt bovendien mooie combinaties mogelijk met bijvoorbeeld een bioscoop en het muziekonderwijs.

Het huidige muziekonderwijs in Cultuurcentrum BoogieWoogie krijgt daarom een plaats in het Cultuurkwartier. We kunnen hierdoor op een meer moderne, flexibele manier muziekonderwijs geven en realiseren zo een efficiency slag. Als basis hiervoor dient het businessplan dat BoogieWoogie heeft opgesteld, maar met de opdracht om toe te werken naar een organisatie die vanaf 2022 een substantieel lagere subsidie van de gemeente Winterswijk nodig heeft.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. muziekonderwijs te vestigen in het toekomstige Cultuurkwartier. BoogieWoogie krijgt de opdracht toe te werken naar een organisatie die haar financiële afhankelijkheid van de gemeente Winterswijk beperkt tot € 250.000 met ingang van 2022. Tot die tijd blijft de subsidie gehandhaafd op het niveau dat eerder in de raad is vastgesteld;
2. een bedrag beschikbaar stellen voor Terra Temporalis voor zowel 2020 als 2021 van € 500.000;
3. *vervallen op basis van het aangenomen amendement.*
4. de gesubsidieerde instellingen te blijven ondersteunen, zodat zij handvatten krijgen om hun vereniging toekomstbestendig te maken. Dit gebeurt in eerste instantie tot 2022;
5. twee elementen uit de Cultuurnota niet (meer) uit te voeren. Het gaat om het eenmalige innovatiefonds en de kunst in de openbare ruimte.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Subsidie BoogieWoogie	Structureel	€ -547.000	€ -547.000	€ -547.000	€ -547.000
	Subsidie BoogieWoogie	Incidenteel /Structureel	€ 547.000 (I)	€ 547.000 (I)	€ 250.000 (S)	€ 250.000 (S)
2	Terra Temporalis	Incidenteel	€ 500.000	€ 500.000		
3.	Vervallen					
4.	Ondersteuning gesubsidieerde instellingen	Structureel	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000
	Ondersteuning gesubsidieerde instellingen	Incidenteel	€ 15.000	€ 15.000		
5a.	Innovatiefonds cultuur	Incidenteel	€ -75.000			
b.	Kunst in openbare ruimte	Structureel	€ -18.500	€ -18.500	€ -18.500	€ -18.500

Programma 8: Infrastructuur inclusief RO

Portefeuillehouder: D.W. Aalderink

Doelstelling programma

Winterswijk is een aantrekkelijke plaats om te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. We hebben een ruimtelijke ontwikkeling die past bij het karakter en de schaal van Winterswijk. Deze heeft een positieve invloed op de aantrekkelijkheid en daarmee op de toekomst van Winterswijk. Dit meten we door tweejaarlijks een onderzoek uit te voeren. We zetten in op een 7,5.

Stedelijke herverkaveling is een succesvol instrument gebleken om een aantal pijnpunten in het dorp op te lossen. We blijven gebruik maken van deze mogelijkheid.

Het bezoekerscentrum bij de Steengroeve trekt veel dagjesmensen en vakantiegangers. Hetzelfde geldt voor onze musea, het theater en de bioscoopzalen. We hebben een compleet en verrassend assortiment van voorzieningen voor een optimale beleving van Winterswijk. We meten dit door tweejaarlijks een onderzoek uit te voeren, voor het eerst in 2021. We zetten in op een 8.

Goede bereikbaarheid is belangrijk voor de aantrekkelijkheid van Winterswijk. Dit vraagt om goed onderhouden wegen en goede en veilige fietsverbindingen. Parkeren blijft gratis in Winterswijk.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Grondexploitatie

- In de plannen Morgenzonweg en Boterstraat geven we kavels uit voor woningbouw aan particulieren. De beschikbare kavels op plan Morgenzon zijn bijna uitverkocht. Het bestemmingsplan Boterstraat is vastgesteld door de gemeenteraad. Vanaf 2019 worden de kavels uitgegeven;
- Ook op plan Eelink verkopen we kavels voor woningbouw. De belangstelling is in 2018 gegroeid. We onderzoeken of we het plan kunnen aanpassen waardoor we de komende jaren adequaat inspelen op de vraag;
- We beschikken over uitgeefbare bedrijventerreinen aan de Parallelweg en het bedrijvenlandgoed Slinge (voormalig DAV-terrein). Deze zijn relatief kleinschalig en niet voor iedere vorm van bedrijvigheid geschikt. Deze bedrijfskavels worden uitgegeven.

Stedelijke vernieuwing

- We blijven gebruik maken van de mogelijkheid van Stedelijke herverkaveling. Dit blijft een beproefde mogelijkheid om zaken vlot te trekken of ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan. Het project Raadhuispark wordt uitgevoerd;
- Er komt een fietsstalling met oplaadpunten voor elektrische fietsen bij het raadhuis (zie hiervoor programma 12);
- We realiseren meer groen en water in de dorpskern (zie hiervoor programma 12);
- We stellen een ontwikkelplan op voor de kern. Dit doen we samen met inwoners en maatschappelijke organisaties;
- Samen met inwoners, de raad en het college ontwikkelen we een omgevingsvisie;
- We leggen een fietspad aan langs de Bataafseweg;
- We realiseren en onderhouden haltevoorzieningen voor het openbaar vervoer;
- Eerder uitgevoerde onderzoeken naar de doortrekking van de Dingstraat worden gecombineerd met een verkeerscirculatieonderzoek voor heel Winterswijk. De kosten voor doortrekking van de Dingstraat met een tunnel lijken voorsnog te hoog, maar beoordelen we in relatie tot het verkeerscirculatieplan en de te ontwikkelen centrumvisie;
- We implementeren de Omgevingswet met alle betrokkenen.

Vastgoedinformatie

- Het raadhuis blijft in bezit van de gemeente. Naast Stichting Winterswijk Marketing en de VVV blijft hierin de functie van trouw- en raadszaal bestaan. De raadszaal wordt gemoderniseerd en opnieuw ingericht;
- Ongewenst gebruik van gemeentegrond (snippergroen) gaan we tegen.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Naast de reeds bekende trends & ontwikkelingen speelt het volgende:

Invoering Omgevingswet

Naar verwachting treedt de Omgevingswet op 1 januari 2021 in werking. De wet geeft meer ruimte voor initiatiefnemers met een meedenkende, welwillende overheid die integraal werkt. Procedures worden daardoor korter. We hebben de invoering van de Omgevingswet projectmatig opgepakt. Het project is gestart met een verkenningsfase. Op 28 maart 2019 is het ambitiedocument door de gemeenteraad vastgesteld. Deze ambitie werken we uit totdat de wet in gaat. Onderdeel van deze uitwerking is de aanbesteding en implementatie van een systeem voor Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH-systeem). Bij dit project zoeken we nauwe samenwerking met de aanbesteding voor een nieuw zaakstelsel (zie hiervoor programma 1).

Accenten voor 2020

Grondexploitatie

Verloop boekwaarde grondexploitatie

Het verloop van de boekwaarde van de grondexploitatie voor de jaren 2020 en verder vloeit voort uit het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties (MPG) 2018. Het betreft enerzijds de geraamde kosten voor de verschillende exploitaties en anderzijds de te realiseren opbrengsten van de verschillende exploitaties.

Stedelijke vernieuwing

We blijven gebruik maken van de mogelijkheden van stedelijke herverkaveling

We stellen een nieuwe visie op voor de kern. Dat doen we samen met bewoners, vastgoedeigenaren, ondernemers, creatieve denkers, investeerders en de woningcorporatie. We blijven daarbij ook in 2020 gebruik maken van de mogelijkheden van stedelijke herverkaveling.

Sluiting onbeveiligde spoorwegovergangen

Enkele onbeveiligde spoorwegovergangen sluiten we (op termijn) helemaal, een andere wordt beveiligd. Voor de overweg aan de Greversweg leggen wij de raad een apart voorstel voor.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. voor de aanbesteding- en implementatiekosten van een nieuw systeem voor Vergunningverlening en Toezicht en Handhaving, incidentele middelen beschikbaar stellen van € 240.000.

Nr	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Invoering Omgevingswet nieuw VTH systeem (Vergunningen, Toezicht en Handhaving) aanbesteding en implementatiekosten	Incidenteel	€ 240.000			

Programma 9: Werk en Inkomen

Portefeuillehouder: D.W. Aalderink

Doelstelling programma

Iedereen doet mee en niemand staat aan de kant. We begeleiden zoveel mogelijk mensen naar werk. We gaan op zoek naar talenten om voor iedere inwoner een passende baan te vinden. We spelen in op de krapte op de arbeidsmarkt door mensen om te scholen voor beroepen waar vraag naar is. We zetten hiervoor samen met het beroepsonderwijs leerwerk trajecten op. Het aantal bijstandsgerechtigden daalt onder andere door deze maatregelen in deze coalitieperiode met minimaal 15%.

Als gemeente zijn we ook werkgever. Het is onze morele en wettelijke taak mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in dienst te nemen. In 2020 hebben we zes personen met een garantiebaan in dienst.

Daarnaast vinden in de stadstuin mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een werkplek. Een subsidieaanvraag voor de renovatie van de boerderij nabij het ziekenhuis is ingediend en gesprekken met een zorg partij die de exploitatie op zich wil nemen zijn gaande.

We zorgen ervoor dat Winterswijkers die geen werk vinden, perspectief houden en we stimuleren dat ze maatschappelijk actief blijven. Dit doen we samen met de Winterswijkse Uitdaging.

Wij blijven zoeken naar wegen om ons beleid op een zo creatief en doelmatig mogelijke manier in te vullen.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Inkomensondersteuning

- We willen een armoedevrij Winterswijk in 2040.

Inkomensvoorziening

- We verminderen het aantal bijstandsgerechtigden met 15%.

Participatiewet

- We voeren het project stadstuinbouw uit waarbij mensen met een afstand op de arbeidsmarkt aan het werk kunnen. Liefst in combinatie met Park Achterhoek;
- Er komt een onderzoek naar de mogelijkheid voor een experiment basisinkomen.

Re-integratie + integratie statushouders

- We zetten het project 'Aan de slag' voor asielzoekers voort.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Er zijn geen nieuwe en/of gewijzigde trends & ontwikkelingen.

Accenten voor 2020

Inkomensondersteuning

Bijzondere bijstand

Voor bijzondere bijstand blijft een bedrag van € 1.187.000 beschikbaar. We gaan ervan uit dat onze inzet door de opgave armoede in 2020 de eerste resultaten oplevert en dat er een verschuiving van

inzet van middelen plaatsvindt naar armoede preventie. Voor de opgave armoede zetten we extra middelen in, zie programma 4.

Inkomensvoorziening

Algemene bijstand

Omdat de uitgaven op dit budget al jaren lager zijn dan de inkomsten van het Rijk, gaan we er van uit dat een bedrag van € 8.092.000 voldoende is. Tot nu toe namen we dit rijksbudget een-op-een (als uitgave) over in onze begroting. Daarnaast past het bij onze ambitie het aantal bijstandsgerechtigden in deze coalitieperiode met 15% te laten uitstromen. Er blijft een bedrag van € 8.092.000 beschikbaar.

Doorgaande ontwikkellijn realiseren van dagbesteding naar werk

Hoewel de economie inmiddels op volle toeren draait, profiteert niet iedereen hiervan. Toch willen we dat alle Winterswijkers perspectief houden, daarom is maatschappelijke participatie zo belangrijk en zetten we hier vol op in.

Hiervoor ontwikkelen we leerlijnen met Graafschap College. Dit houdt in dat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden omgeschoold voor beroepen waar vraag naar is (bijvoorbeeld zorg en techniek).

Samen met de SDOA-gemeenten zorgen we voor een doorgaande ontwikkellijn voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Deze ontwikkellijn loopt van Wmo-dagbesteding tot uitstroom naar regulier werk. Doel is dat mensen zich binnen hun mogelijkheden zo optimaal mogelijk ontwikkelen. Door er één doorgaande ontwikkellijn van te maken voorkomen we overdrachtsmomenten tussen verschillende organisaties.

Winterswijkse Uitdaging

Ook houden we samen met de Winterswijkse Uitdaging mensen maatschappelijk actief die niet meer aan de slag kunnen.

Participatiewet

Werkplekken creëren in de stadstuin

Voor mensen met een behoorlijke afstand tot de arbeidsmarkt creëren we blijvende of tijdelijke werkplekken in de stadstuin. In deze tuin worden biologische groenten en fruit verbouwd. De stadstuin wordt gerealiseerd bij Park Achterhoek.

Re-integratie + integratie statushouders

Onderzoek naar verdeling kosten bedrijfsvoering SDOA

De afgelopen vijf jaar is er veel discussie geweest over de verdeling van de bedrijfsvoeringskosten van SDOA (Sociale Dienst Oost-Achterhoek). In 2019 wordt er een onderzoek gedaan naar een nieuwe verdeling van deze kosten. Hoe dit onderzoek financieel uitpakt is onbekend, maar er komt wel duidelijkheid komen over de kosten van SDOA en onze bijdrage daarin.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. het budget voor de bijzondere bijstand te verlagen met € 100.000. Er blijft een bedrag van € 1.187.000 beschikbaar;
2. het bijstandsbudget (voor het betalen van uitkeringen voor levensonderhoud) met € 100.000 te verlagen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Bijzondere bijstand	Structureel	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000
2.	Algemene bijstand	Structureel	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000

Programma 10: Economie, Bedrijvigheid en Vrijtijdseconomie inclusief RO

Portefeuillehouder: I.T.F. klein Gunnewiek

Doelstelling programma

Om werkgelegenheid te behouden bieden we bedrijven de ruimte om zich te blijven ontwikkelen. Bestaande ondernemers en start ups (bijvoorbeeld in de Smart Industry en de duurzaamheidstechnologie) faciliteren we door te zorgen voor voldoende en kwalitatief hoogwaardige vestigingslocaties.

Een goede bereikbaarheid is essentieel voor het Winterswijkse bedrijfsleven. Hiervoor zetten we onder andere in op lobby richting de provincie.

De gemeente ondersteunt bedrijven bij innovatie en ontwikkeling.

Met het instrument stedelijke herverkaveling, komen we tot een optimaal en efficiënt gebruik van onze bestaande bedrijventerreinen. Door een aantal bedrijven op een nieuwe locatie te vestigen, ontstaat ruimte voor de achterblijvende bedrijven. Naast een goed ruimtegebruik, zorgt dit voor de nodige verduurzaming van bedrijven.

In het buitengebied is ruimte voor ontwikkeling van niet-agrarische bedrijvigheid binnen de kaders van het Nationaal Landschap.

Recreatie is één van de economische pijlers waarop onze economie rust. Ons Nationaal Landschap is een eersteklas toeristische trekker. Er zijn slechtweervoorzieningen zoals het bezoekerscentrum bij de Steengroeve. Er zijn één miljoen overnachtingen per jaar.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Economische ontwikkeling industrie

- We bieden lokale bedrijven voldoende ruimte in Winterswijk te kunnen ontwikkelen, er komt een uitbreiding van bedrijfsterreinen;
- We pakken leegstand proactief aan;
- We realiseren het dienstencentrum in Gaxel samen met Stadt Vreden. We volgen daarbij de kansen die de uitbreiding van het industrieterrein Gaxel aan de Duitse zijde (38 hectare) biedt;
- Er komt een ondernemersloket;
- We stimuleren ondernemers om gebruik te maken van de diverse (inter)nationale netwerken in de grensregio. De Grenzhoppers School levert hier een bijdrage aan.

Toeristische versterking

- We maken afspraken met landgoedeigenaren over openstelling en routestructuur;
- We ontwikkelen een visie voor de 'camping van het Nationaal Landschap';
- We onderzoeken het gebruik van VABS (Vrijkomende agrarische bebouwing) voor recreatieve doeleinden;
- Er komen voldoende oplaadpunten voor elektrische fietsen en voldoende rustpunten langs bestaande fietsroutes;
- We willen betere integrale routestructuren voor toeristen en inwoners. Dit geldt zowel voor (grensoverschrijdende) wandel-, fiets- en hippische paden. Er komt een inventarisatie naar de huidige structuur met een verbeterprogramma, ook voor het onderhoud;
- We zetten meer in op hippische recreatie en streven naar meer succesvolle routes als het Klompenpad;
- We groeien door naar één miljoen overnachtingen.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Eén miljoen overnachtingen

De gemeente Winterswijk verwacht door te groeien naar één miljoen overnachtingen (kwantitatief reeds mogelijk met het huidige aanbod). Door de economische groei en de warme zomer van het afgelopen jaar is de verwachting dat veel mensen zomervakantie in eigen land boeken. In de regio Achterhoek is inmiddels promotie voor de zomervakantie in gang gezet. Door onze aantrekkelijke culturele en recreatieve voorzieningen en het winkelaanbod in combinatie met een prachtig natuurlandschap, verwachten we een toename van toerisme in Winterswijk.

Ook is de verwachting dat meer buitenlandse toeristen (met name uit Duitsland en België) de Achterhoek weten te vinden. Een andere trend is het steeds luxer kamperen.

De nieuwe hippische knooppuntenroute, de eerste in Nederland met keurmerk, is in 2019 geopend en er is een campagne gestart om hieraan meer ruchtbaarheid te geven. Dit moet de toeristische sector uitdagen om te komen tot nieuwe verblijfsvoorzieningen en de hippische toerist verleiden tot een bezoek aan ons Nationaal Landschap.

Bedrijventerreinen

De nota om te komen tot een robuuste oplossing voor bedrijven aan de Misterweg, de uitbreiding van bedrijventerrein(en) en de revitalisering van huidige terreinen is goed ontvangen door de OWIN en ondernemers aan de Misterweg.

In 2019 ronden we het locatie onderzoek om te komen tot uitbreiding van bedrijventerrein(en), af. Als de meest kansrijke locaties in beeld zijn, gaan we direct aan de slag om met ondernemers, omwonenden, natuurorganisaties en Provincie te komen tot bestemmingsplannen (2020). Ook maken we een begin met de stedelijke herverkaveling en gaan we in overleg met de Provincie om te komen tot revitalisatie van de bestaande terreinen.

Accenten voor 2020

Economische ontwikkeling industrie

Ontwikkelingskansen voor bedrijven

Bedrijvigheid levert veel werkgelegenheid op en dat is van groot belang voor Winterswijk. Daarom moeten lokale bedrijven voldoende ruimte hebben en houden om zich te ontwikkelen. We onderzoeken de uitbreidingsmogelijkheden voor bedrijventerreinen. De beschikbare ruimte en de wensen van bedrijven worden geïnventariseerd. Het onderhouden van de contacten met de bedrijven gebeurt nu al in grote mate door onze eigen beleidsmedewerkers en ook door het college. Dit gaat goed en we hebben er vertrouwen in dat dit ook in de toekomst goed blijft gaan. Voor het onderhouden van bedrijfscontacten wordt het extra budget dan ook geschrapt.

Naast ruimte is goed gekwalificeerd personeel ook van groot belang. Samen met het onderwijs ontwikkelen we programma's om de mismatch tussen vraag en aanbod tegen te gaan.

Toeristische versterking

Eén miljoen overnachtingen

Winterswijk is een aantrekkelijke gemeente om te recreëren. We nemen allerlei maatregelen om Winterswijk aantrekkelijk te houden, zie hiervoor ook programma 6 en 7. We willen doorgroeien naar één miljoen overnachtingen. Dit betekent onder meer dat we hogere opbrengsten van de toeristenbelasting verwachten. Zie ook programma 13 hiervoor.

Herontwikkeling Dennenoord

Op 27 februari 2019 heeft de gemeenteraad ingestemd met het verplaatsen van alle activiteiten op het bedrijventerrein Dennenoord. Het college heeft de opdracht om de haalbaarheid hiervan binnen 6

maanden te onderzoeken. Ook heeft het college de opdracht gekregen nader onderzoek te doen naar herontwikkelingsmogelijkheden op het terrein van duurzaamheid, vrijetijdseconomie en/of wonen.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. het extra budget voor het onderhouden van bedrijfscontacten te schrappen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Onderhouden bedrijfscontacten	Structureel	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000

Programma 11: Wonen, Economie buitengebied, Natuur en Landschap inclusief RO

Portefeuillehouder: I.T.F. klein Gunnewiek

Doelstelling programma

Om Winterswijk in inwonertal te laten groeien naar 31.000, zetten we in op het vergroten van de woningvoorraad. Bestaande plannen hebben drie jaar de tijd om tot realisatie te komen. Daarnaast staan we nieuwe plannen toe als is aangetoond dat deze in een behoefte voorzien.

We kiezen voor een wijkgerichte aanpak om tot een goede leefomgeving te komen. We zetten in op duurzaamheid (zie hiervoor programma 12). Samen met bewoners en sociaal -maatschappelijke partners onderzoeken we wat een wijk in brede zin nodig heeft. Ideeën en uitwerkingen komen in samenwerking met de wijk en partners tot stand.

We houden het buitengebied leefbaar en levendig door diverse vormen van bewoning voor jong en oud. Om wonen in het buitengebied voor een zo groot mogelijke groep mogelijk te maken, maken we boerderijsplitsing makkelijker. We laten het aantal van drie wooneenheden (in twee gebouwen) los. De behoefte bepaalt het aantal, zolang het binnen het bestaande bouwblok past. De 400 kuub voorwaarde laten we los. Uitgangspunt is permanente bewoning op één ongedeelde erf. Om verstening in het buitengebied te voorkomen, mag er uitsluitend in- of aansluitend aan de buurtschapskernen worden gebouwd.

In de kernen van de buurtschappen voorzien voldoende woningen in de woonbehoeften van de inwoners. Door de extra starters- en doorstroomwoningen in de kernen blijven de buurtschapsscholen het levendig middelpunt van de buurtschappen.

De kwaliteit van ons landschap blijft alleen behouden als de verschillende functies in het buitengebied, landbouw, natuur, recreatie en bewoning, zich op een duurzame wijze met respect voor de omgeving en elkaar blijven ontwikkelen.

In Winterswijk hechten we waarde aan het mooie landschap en aan biodiversiteit. De gemeente ondersteunt partijen die landschap en biodiversiteit versterken door het aanleggen van poelen, struwelen en andere landschapselementen in het kader van de provinciale landschapsregeling. Binnen de landbouw is al een duurzaamheidsslag gaande die we bevorderen.

We stellen een deltaplan biodiversiteit op, dat is gericht op behouden, herstellen, versterken en vergroten van biodiversiteit. We faciliteren behoud en versterken van het landschap en biodiversiteit de komende vier jaar door de subsidieregeling Landschap en Biodiversiteit.

We zetten, naast overleg met onder andere Stichting Waardevol Cultuurlandschap Winterswijk (WCL) en Ondernemers Buitengebied Winterswijk (OBW), in op nieuwe vormen van participatie om ervoor te zorgen dat iedere bewoner de mogelijkheid krijgt om mee te denken over de toekomst van ons buitengebied.

We implementeren de Omgevingsvisie met alle betrokkenen.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Woonbeleid

- We bieden ruimte aan meer wooneenheden, ook in het buitengebied;
- Om de ruimte voor groei van Winterswijk te faciliteren bekijken we initiatieven voor duurzame nieuwbouw met een positieve grondhouding. Bijzondere aandacht gaat uit naar betaalbare woningen (ook voor jongeren) zoals tiny houses, containerwoningen en woonvormen zoals de Knarrenhof. De afspraken met de woningbouwcorporatie maken onderdeel uit van deze ambitie;

Bestemmingsplannen buitengebied

In de omgevingsvisie voor het buitengebied komt een uitvoeringsparagraaf. Het bestemmingsplan wordt gewijzigd om de doelen uit de visie te kunnen bereiken. Vanaf 1 januari 2021 treedt, naar verwachting, de Omgevingswet in werking. Vanaf dan is het mogelijk een nieuw omgevingsplan te maken. We beslissen bij de omgevingsvisie wanneer we starten met een nieuw omgevingsplan.

Natuurontwikkeling en landschapsherstel

- Er komt een vergroting van de biodiversiteit (deltaplan biodiversiteit).

Projecten landelijk gebied

- We bieden voldoende mogelijkheden voor een duurzame ontwikkeling van landbouwkundige, economische en recreatieve functies in het buitengebied;
- We zorgen voor veilige wegen in afstemming met recreatie en ecologie;
- Niet-agrarische activiteiten in het buitengebied zijn een passende invulling voor vab's (vrijkomende agrarische bebouwing).

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Woningbouw

In 2019 starten er op diverse plaatsen in Winterswijk bouwprojecten, denk aan de 21 appartementen Silo, locatie Autopalace, locatie Grijsen Brinkheurne en de Maalderij en op de plek van de voormalige PWA-school. In Meddo is onlangs de verkoop van 21 woningen gestart. Wanneer deze snel verkocht worden, is er ruimte om nog meer woningen in Meddo te bouwen.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen aan de Vredenseweg (voormalige De Jager Wonen) en aan de Vlierstraat en ook aan de andere zijde van de Aldi. Op landgoed Eelink kijken wij goed naar de vraag (kavelgrootte). Bij al deze bouwplannen letten wij op een goede mix tussen starterswoningen en woningen voor ouderen.

Wij ondersteunen een initiatief om te komen tot echt betaalbare woningen voor jongeren (categorie 18-25 jaar).

Daarnaast starten wij gesprekken in de buurtschapskernen over initiatieven voor woningbouw in de kleine kernen en praten wij met De Woonplaats en particuliere initiatiefnemers over het juiste aanbod en nieuwe woonvormen zoals De Knarrenhof.

Omgevingsvisie buitengebied

We stellen de Omgevingsvisie Buitengebied in december 2019 vast, waarin zaken als boerderijsplitsing, loslaten van aantal kuubs en invulling van vab's wordt ingevuld.

Tot het moment van vaststelling staan we welwillend tegenover nieuwe initiatieven in het buitengebied, als zij passen binnen het coalitieakkoord.

In het kader van één miljoen overnachtingen, zijn in de zomer van 2019 gesprekken gestart met de toeristische sector. Het uitbreiden van het aantal plaatsen op de boerderijcampings zal ook hier onderwerp van gesprek zijn.

Accenten voor 2020

Woonbeleid

Samen wonen, werken en recreëren in ons mooie buitengebied

Ons buitengebied moeten we voor de toekomst behouden voor onze bewoners en bezoekers. We bieden mogelijkheden voor duurzame ontwikkeling van de landbouw en voor de combinatie van economische en toeristische ontwikkeling. Dit is een mooie uitdaging. We geven hieraan in 2020 verder uitvoering samen met belanghebbenden aan de hand van de in december 2019 vastgestelde omgevingsvisie buitengebied. Wonen in het buitengebied en uitbreiding van de toeristische sector (onder andere nieuw aanbod en meer campingplaatsen per camping) maken een belangrijk

onderdeel uit van de visie en uitvoering.

Projecten landelijk gebied

Samenwerking

De betrokkenheid van bewoners en belangenverenigingen in het buitengebied is groot. We werken op verschillende thema's samen. De Stichting Waardevol Cultuurlandschap Winterswijk (WCL) speelt een belangrijke rol. We kijken echter ook naar een toekomstbestendig WCL, waarin de rol van de gemeente afneemt en de rol van de inwoners en verschillende organisaties in het buitengebied groter wordt en we zoeken daarom naast of in WCL naar nieuwe vormen van participatie. Ook zien we veel (subsidie)mogelijkheden vanuit Rijk en Provincie op gebied van kringlooplandbouw, verduurzaming en biodiversiteit waar we bij kunnen aanhaken.

Wonen

We realiseren in Winterswijk ruimte voor woningbouw; daarom bekijken we initiatieven voor, uiteraard duurzame, nieuwbouw positief. Ook is er ruimte voor betaalbare woningen, voor jongeren en ouderen. In het kader van duurzaamheid zetten we in op de aanpak van wijken en het collectief verduurzamen van woningen. Hiervoor breiden we onze formatie uit (zie ook programma 1 en 12).

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. voor de uitvoering van de lokale woonvisie een bedrag beschikbaar te stellen van € 17.500;
2. *vervallen op basis van het aangenomen amendement.*

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1	Uitvoering geven aan lokale woonvisie	Incidenteel	€ 17.500			
2	Vervallen					

Programma 12: Duurzaamheid, Klimaat, Openbare ruimte, Milieu en Mobiliteit

Portefeuillehouder: C.J. Zomer-Bruntink

Doelstelling programma

Het is in Winterswijk prettig wonen, werken en recreëren, nu en in de toekomst. We waarborgen een optimale milieukwaliteit en een duurzame samenleving. Bij een optimale milieukwaliteit richten we ons op de basiswaarden gezond, schoon en veilig en de meer gebiedspecifieke kwaliteiten. Bij een duurzame samenleving gaat het om het veiligstellen van de onomkeerbare waarden: klimaat, circulariteit, biodiversiteit en cultuurhistorie.

In 2030 is Winterswijk energieneutraal. Om dit te bereiken zetten we in op maximaal besparen. De energie die we nodig hebben moet in 2030 komen van hernieuwbare bronnen. De eigen (gemeentelijke) organisatie is in 2030 volledig duurzaam. Dit betekent dat we steeds vaker kiezen voor duurzame alternatieven. We geven zo zelf het goede voorbeeld en stimuleren en ondersteunen de samenleving. Handelingen die we nu uitvoeren, zijn erop gericht in 2050 een duurzame samenleving te zijn.

Winterswijk is voor alle gebruikers uitstekend bereikbaar, via weg en spoor en ook via de digitale snelweg. De spoor- en busverbindingen, ook met Duitsland en het westen van Nederland, zijn verbeterd en de dienstregeling is voorspelbaar. Onze fiets-, wandel- en hippische routes zijn allemaal up-to-date. Daarnaast is de bereikbaarheid van het centrum, vooral vanuit Duitsland, prima en overzichtelijk. Het parkeerverwijssysteem brengt de bezoekers snel naar een vrije gratis parkeerplaats. In het centrum hebben fietsers en voetgangers prioriteit. We zijn de meest toegankelijke gemeente in de Achterhoek. Dit meten we door het tweejaarlijks uitvoeren van een tevredenheidsonderzoek, te beginnen in 2020.

Winterswijk heeft aantrekkelijke buurten, wijken en buurtschappen met een duurzame woningvoorraad die aansluit op de vraag en past in de openbare ruimte. Er is verrassend veel groen, ook in de bebouwde kom. Dit meten we door het uitvoeren van het onderzoek: 'Waar staat je gemeente'.

Klimaatverandering kan onder andere tot hittestress leiden als we wijken niet aanpassen aan de veranderende omstandigheden. De wijken moeten klimaatbestendig worden. Dit meten we door vierjaarlijks een tevredenheidsonderzoek uit te voeren.

Een schone openbare ruimte draagt bij aan een aantrekkelijk Winterswijk. Zwerfafval hoort daar niet in thuis. De hoeveelheid zwerfafval brengen we met 50% terug. Dit meten we door jaarlijks een schouw uit te voeren en de hoeveelheid zwerfafval in kaart te brengen.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Duurzaamheid

- Om woningen energieneutraal te maken wordt een masterplan opgesteld. Daarin staat hoe we energieneutraliteit in 2030 bereiken en voor welke kosten dat mogelijk is;
- De huidige situatie omtrent de energiehuishouding wordt met een nulmeting in kaart gebracht aan de hand van energielabels, aanwezigheid van zonnepanelen en (zo mogelijk) geanonimiseerde energieverbruikgegevens (netbeheerder);

- Omdat niet iedere woningeigenaar over voldoende middelen of leningscapaciteit beschikt, wordt een gemeentelijk revolverend duurzaamheidsfonds opgericht van 25 miljoen;
- We starten met de aanleg van 50 tot 120 hectare zonneparken;
- We onderzoeken of aardwarmte in Winterswijk een bruikbare energiebron kan zijn;
- We ontwikkelen meerdere pilots om op wijkniveau opslag van groene stroom mogelijk te maken;
- De gemeente faciliteert de aanleg van een vulstation voor waterstof zodat gebruikers van waterstof in Winterswijk snel terecht kunnen en daarmee deze manier van duurzaam transport van de grond komt;
- Winterswijk onderscheidt zich door een ruime beschikbaarheid van laadpalen voor auto's en fietsen;
- Er komt een pilot met stroomopslag in een of meerdere wijken;
- De gemeente handelt in haar activiteiten zo veel mogelijk duurzaam en circulair. Dit wordt bij aanbestedingen ook meegenomen in de aanbestedingscriteria;
- Er komt een energieloket waar inwoners, bedrijven en organisaties terecht kunnen met vragen;
- Energieneutraal en aardgasvrij bouwen bij nieuwe projecten is de norm.

Klimaat

- Voor de gemeente wordt een klimaathoofdstructuur opgesteld;
- We koppelen op een slimme manier riolen (regenwater) af en passen retentievijvers toe om de nodige vergroening te geven en hittestress tegen te gaan;
- We zorgen voor voldoende koelteplekken in Winterswijk;
- We stimuleren het aanleggen van groene tuinen in plaats van verstenen.

Milieu

- Het gemiddeld aantal kilogram restafval per huishouden neemt met 5 kilogram af tot 50 kilogram;
- De vervuiling van ingezamelde grondstofstromen neemt af van 38% naar 20%;
- We doen onderzoek naar de hoeveelheid zwerfafval in de openbare ruimte.

Openbare ruimte en mobiliteit

- Er komen meer laadpalen voor elektrische auto's en elektrische fietsen/voertuigen in de openbare ruimte en bij gemeentelijke gebouwen;
- We zorgen voor meer groen en water in de openbare ruimte;
- We breiden het parkeerwijssysteem uit, onderhouden het goed en vernieuwen waar nodig, zodat bezoekers snel de lege parkeerplaatsen vinden;
- We maken ons centrum aantrekkelijker en veiliger voor voetgangers en fietsers door parkeerplaatsen te clusteren en zoekverkeer te verminderen;
- We maken de openbare ruimte toegankelijker voor kinderen, ouderen en mensen met verminderde mobiliteit.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Naast de reeds bekende trends & ontwikkelingen speelt het volgende:

Duurzaamheid en klimaat

Het kabinet laat het integrale pakket aan maatregelen van het klimaatakkoord doorrekenen. Het is op dit moment nog onduidelijk wat dit voor (financiële) gevolgen heeft voor particulieren, ondernemers, gemeenten en provincies. Duidelijk is wel, dat de komende jaren een enorme inspanning gepleegd moet worden om de doelstellingen uit het klimaatakkoord te halen. De verwachting is dat in het tweede kwartaal meer duidelijk wordt welke maatregelen op rijksniveau worden genomen. In navolging van het rijksbeleid volgt het provinciaal beleid op het gebied van duurzaamheid, energietransitie en klimaat.

De belangstelling voor de aanleg van zonneparken neemt toe. De verwachting is dat de belangstelling leidt tot de aanleg van zonneparken.

We zien dat er op het gebied van duurzaamheid al veel mogelijkheden door leveranciers, banken en overheden worden aangeboden. Particulieren en ondernemers weten dit nog onvoldoende te benutten.

Wij denken dat vooral komt door het versnipperde aanbod en de complexiteit van de te maken keuzes. Woningcorporatie De Woonplaats maakt serieus werk van het verduurzamen van haar woningbezit.

Afval

De afgelopen jaren is afvalscheiding in Winterswijk goed van de grond. De inwoners van Winterswijk zijn gewend geraakt aan het scheiden van de verschillende afvalstromen en doen dat goed. Landelijk gezien voldoen we al ruim aan de afvalscheidingsnorm (75% in 2020).

Als we kijken naar de kwaliteit van de ingezamelde afvalstromen zien we dat de laatste jaren de vervuilingsgraad van in het ingezamelde plastic, de metalen verpakkingen en drankenkartons (PMD) toeneemt tot 38%. Dat betekent dat partijen PMD worden afgekeurd en naar de verbrandingsoven gaan. Dit heeft een ongunstig effect op het milieu en leidt tot meerkosten voor de inwoners van Winterswijk. Onze ambitie is om deze ongewenste ontwikkeling om te buigen naar een betere kwaliteit van ingezameld PMD.

Accenten voor 2020

Duurzaamheid

Energiebesparende maatregelen

We maken energiebesparende maatregelen voor alle Winterswijkers mogelijk, ook voor de mensen die niet op de reguliere manier kunnen lenen. In het coalitieakkoord is een fonds van € 25 miljoen opgenomen. Dit fonds is eind 2019 beschikbaar.

Meer elektrische laadpalen realiseren

Om de elektrische autorijder en gebruikers van elektrische fietsen te faciliteren, investeren we in 2019 in de realisatie van elektrische laadpalen bij gemeentelijke gebouwen en in de openbare ruimte. Er komt in 2019 € 45.000 beschikbaar voor 15 laadpalen.

Gemeentelijke gebouwen verduurzamen

We verduurzamen de bestaande verlichting van de gemeentelijke gebouwen.

Energieneutraal en aardgasvrij bouwen is de norm

Bij nieuwbouwprojecten wordt alleen nog energieneutraal en aardgasvrij gebouwd. Er komt een plan van aanpak over hoe bestaande woningen en gebouwen energieneutraal te maken zijn. Dit plan dient als nulmeting voor de energietransitie. Het plan is ook de basis voor de wijkaanpak. In samenwerking met de Woonplaats beginnen we in 2020 met de verduurzaming en het toekomstbestendig maken van woningen in wijk De Pas.

Stimuleren van doelgroepen

We zien een belangrijke taak voor de gemeente bij het realiseren van de duurzaamheidsopgave. We informeren en stimuleren doelgroepen als ondernemers, particulieren, verenigingen om duurzaamheidsmaatregelen te nemen. We hebben specifiek aandacht voor het ontzorgen van deze doelgroepen. Hiervoor wordt al volop gebruik gemaakt van het aanjaag- en ontzorgfonds.

Extra menskracht om de duurzaamheidsopgave te realiseren

We breiden de formatie voor duurzaamheid structureel uit met 1 fte en incidenteel voor de jaren 2020 en 2021 met 3,5 fte. We zetten hiermee onder andere in op het verduurzamen van wijken, bewustwording, stimuleren en ontzorgen. Zie ook programma 1 voor formatie-uitbreiding.

Klimaat

Bij de reconstructie van de wijken De Pas en de Hakkelerkamp gaan we slim met openbaar groen en water aan de slag. We leggen meer openbaar groen aan om hittestress te voorkomen en creëren meer mogelijkheden om water vast te houden tegen de droogte.

Wat betreft klimaatadaptatie vindt in 2019 de stresstest in Winterswijk plaats. De resultaten zijn eind dit jaar bekend. Aan de hand daarvan worden in 2020 de risicodialogen gevoerd met betrokken partijen over passende maatregelen om hittestress te voorkomen.

Milieu

Focus op uitvoering milieubeleid

Het milieubeleid is op orde. Dat betekent dat we de komende jaren de focus leggen op de uitvoering daarvan, met name op het gebied van duurzaamheid, klimaat en energie.

Vervuiling afvalstromen verminderen

Het vervuilingpercentage van de afvalstroom plastic, metalenverpakkingen en drankkartons (PMD) brengen we terug van 38% naar 20%. Dit doen we met communicatie, stimuleringsacties en handhaving.

Om het zwerfafval terug te dringen onderzoeken we het type afval en de locaties.

Openbare ruimte en mobiliteit

Het parkeerverwijssysteem vermindert het zoekverkeer

Dat is gunstig voor het milieu en zorgt voor minder verkeersoverlast. Voordat we dit systeem en de locaties uitbreiden, onderhouden we het bestaande systeem en de huidige locaties.

Investing onderhoud en vervanging bomen

De afgelopen jaren hebben we geïnvesteerd in het onderhoud en de nieuwe aanleg van bomen. Dat doen we ook de komende jaren maar in een lager tempo. Het vervangen van laanbomen temporiseren we door de jaarlijkse investering van € 200.000 terug te brengen naar € 100.000

We willen een makkelijk toegankelijke gemeente zijn (inclusie)

Ons streven om een makkelijke toegankelijke gemeente te zijn, geldt zeker voor de openbare ruimte. We onderzoeken daarom samen met de doelgroepen de toegankelijkheid hiervan.

Openbaar vervoer

Goede bereikbaarheid via het spoor is belangrijk voor de aantrekkelijkheid van Winterswijk. We zetten volop in op een verbeterde spoorverbinding tussen Winterswijk-Arnhem en Winterswijk-Zutphen-Apeldoorn.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. *vervallen op basis van het aangenomen amendement.*
2. jaarlijks geen milieubeleid programma meer op te stellen maar de focus te leggen op de uitvoering van het milieubeleid;
3. het vervangen van laanbomen te temporiseren en de jaarlijkse investering van € 200.000 terug te brengen naar € 100.000. Dit heeft vanaf 2021 gevolgen voor de kapitaallasten.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Vervallen					

2.	Ontwikkeling milieuprogramma	Structureel	€ -10.000	€ -10.000	€ -10.000	€ -10.000
3.	Laanbomen	Structureel		€ -11.000	€ -22.000	€ -33.000

Programma 13: Financiën

Portefeuillehouder: I.T.F. Klein Gunnewiek

Doelstelling programma

Een realistische begroting is een belangrijk fundament om te slagen in onze ambities. In deze bestuursperiode investeren we aan de ene kant met lef in onze gemeente. Aan de andere kant laten we schulden niet onverantwoord oplopen. We meten dit aan de hand van een structureel sluitende begroting, met op termijn een dalende schuldpositie en aan de hand van de verschillende financiële kengetallen.

De schuldpositie van Winterswijk is weliswaar hoog, maar in samenhang met de financiële kengetallen zoals solvabiliteit en weerstandsvermogen, is de financiële positie van Winterswijk zeer goed. Wel zijn onze financiële mogelijkheden niet onbeperkt en hebben we rekening mee te houden met de maatschappelijke opgaven. Tegelijkertijd willen we om Winterswijk aantrekkelijk te houden, investeringen doen die ons beter op de kaart zetten.

De koers die de afgelopen jaren is ingezet, houden we vast. Dit betekent dat we vasthouden aan een structureel sluitende begroting. We streven naar een acceptabele schuldenlast. We laten de lokale lasten voor inwoners niet verder stijgen dan met een inflatiecorrectie.

Welke ambities streven we in deze bestuursperiode na?

Beheer kapitaallasten

Een realistische planning van onze investeringen leidt tot een evenwichtige spreiding van kapitaallasten over de planperiode.

Gemeentelijke financiën

We hebben een structureel sluitende begroting, met op termijn een dalende schuldpositie.

We fixeren het OZB-tarief (onroerendezaakbelasting) op het opbrengstenniveau van 2021. De areaaluitbreiding vloeit daarna terug in het OZB-tarief, inclusief inflatiecorrectie.

Reserves en voorzieningen

We geven inzicht in de financiële positie van de organisatie. Dit beperkt zich niet tot de jaarlijkse baten en lasten in de exploitatiebegroting, maar is tevens van toepassing op de reserves, voorzieningen en het weerstandsvermogen. Reserves en voorzieningen maken een integraal onderdeel uit van de financiële positie van de gemeente.

NIEUWE KADERSTELLING

Trends & Ontwikkelingen

Naast de reeds bekende trends & ontwikkelingen speelt het volgende:

Toeristenbelasting

Met de toeristische sector maken we een meerjarige afspraak over de wijze van vaststelling van de toeristenbelasting (forfait/aantal overnachtingen). De gesprekken starten in 2019.

Accenten voor 2020

Gemeentelijke financiën

Sluitende begroting en dalende schuldenpositie

We zorgen voor een structureel sluitende begroting en op termijn streven we naar een evenwichtig gezonde financiële positie met een dalende schuldenpositie.

Fixeren tarief Onroerend Zaakbelasting (OZB)

De hoogte van de OZB-aanslag berekenen we aan de hand van de waarde van een pand en het geldende tarief. Voorheen fixeerden we onze OZB-opbrengsten voor vier jaar. Waardestijgingen of dalingen hadden dan nauwelijks invloed op de hoogte van de OZB-aanslag.

Nu fixeren we het OZB-tarief in plaats van de OZB-opbrengst. Dit doen we tot 2021. Dit betekent dat waardestijgingen of -dalingen wel gevolgen kunnen hebben voor de hoogte van de OZB-aanslag.

Toeristenbelasting

Winterswijk is, zoals in programma 10 ook staat, een aantrekkelijke gemeente om te recreëren. We willen dan ook doorgroeien naar één miljoen overnachtingen. Dit leidt tot een hogere opbrengst van de toeristenbelasting. Voorgesteld wordt om indien de verhoging tegenvalt de toeristenbelasting trapsgewijs te verhogen. Hiervoor herzien we de afspraken met de sector.

Beslispunten

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. een hogere opbrengst van de toeristenbelasting te ramen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1	Verhogen toeristenbelasting	S	-25.000	-50.000	-75.000	-100.000

BIJLAGE 1 Overzicht besispunten per programma

Algemeen financieel beeld

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. in totaal een bedrag van € 10 miljoen te onttrekken aan de algemene reserve ter dekking van de incidentele uitgaven.

Programma 1: Bestuur en Veiligheid

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. de structurele tweejaarlijkse bedrijvenpeiling te laten vervallen;
2. in te stemmen met het voorstel om in 2020 op vrijdagmiddagen het gemeentekantoor te sluiten voor dienstverlening;
3. voor de jaarlijkse onderhoudskosten van het nieuwe Vergunningverlenings-, Toezichts- en Handhavingssysteem (VTH-systeem) in verband met de Omgevingswet structurele middelen beschikbaar te stellen;
4. voor de vervanging en onderhoud van een nieuw zaakstelsel middelen beschikbaar te stellen;
5. voor de implementatie van het nieuwe personeels- en salarisadministratie incidentele- en structurele middelen beschikbaar te stellen;
6. voor de formatie-uitbreiding op verschillende terreinen zoals duurzaamheid, armoede, vergunningverlening en informatiemanagement structurele en incidentele middelen beschikbaar te stellen;
7. voor het opleidingsbudget middelen beschikbaar te stellen en deze te dekken uit de reserve Organisatieontwikkeling.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Onderzoek 'Waar staat je gemeente'	Incidenteel	€ 15.000		€ 15.000	
	Onderzoek 'Waar staat je gemeente'	Structureel	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000
2.	Gemeentekantoor vrijdagmiddag dicht	Structureel	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000
3.	Jaarlijkse kosten nieuw VTH-systeem	Structureel		€ 35.000	€ 35.000	€ 35.000
4.	Invoering nieuw zaakstelsel implementatiekosten	Incidenteel	€ 450.000			
	Invoering nieuw zaakstelsel jaarlijkse onderhoudskosten	Structureel		€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000
5.	Implementatie pi- en sa systemen	Structureel	€ 19.000	€ 19.000	€ 19.000	€ 19.000
		Incidenteel		€ 60.000		
6.	Formatie-uitbreiding	Incidenteel	€ 493.500	€ 448.000	€ 80.000	
	Formatie-uitbreiding	Structureel	€ 640.100	€ 582.500	€ 532.000	€ 510.500
7.	Opleidingsbudget	4 x incidenteel	€ 75.000	€ 75.000	€ 75.000	€ 75.000

Programma 2: Bestuur en Veiligheid

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. de leges voor de bouw te verhogen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Bouwleges	Structureel	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000	€ -20.000

Programma 3: Regionale en Grensoverschrijdende samenwerking en lobby

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. voor lobby een incidenteel bedrag van € 7.500 beschikbaar te stellen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Lobbybudget	Incidenteel	€ 7.500			

Programma 4: Maatschappelijke participatie, zorg en sport

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. een werkbudget beschikbaar te stellen voor de jaren 2020 en 2021 voor de opgave Armoede;
2. met ingang van 2022 de subsidie te verlagen voor Zwembad Jaspers;
3. de subsidie voor buurtbemiddeling te halveren vanaf 2022;
4. een financiële bijdrage van € 75.000 voor sportverenigingen in te voeren. Eventuele voordelen van doelmatiger gebruiken van de faciliteiten wordt op deze bijdrage in mindering gebracht;
5. de subsidie van de Klussendienst te laten vervallen en deze dienst onder te brengen bij de Winterswijkse Uitdaging.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Opgave Armoede	Incidenteel	€ 250.000	€ 250.000		
2.	Zwembad Jaspers	Structureel	- € 358.000	- € 358.000	- € 158.000	- € 158.000
	Zwembad Jaspers	Incidenteel	€ 358.000	€ 358.000		
3.	Buurtbemiddeling	Structureel			- € 18.000	- € 18.000
4.	Compensatie huur sportverenigingen	Structureel	- € 75.000	- € 75.000	- € 75.000	- € 75.000
5.	Klussendienst	Structureel	- € 23.000	- € 23.000	- € 23.000	- € 23.000

Programma 5: Jeugd en Onderwijs

We vragen u te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. structureel een budget van € 25.000 beschikbaar te stellen voor de compensatie van kwetsbare ouders die geen kinderbijslag ontvangen;
2. structureel een budget van € 130.000 beschikbaar te stellen voor het organiseren en financieren van de Jeugdhulp aan kinderen in het AZC en voor het Rijksvaccinatieprogramma (RVP). Dit is een wettelijke taak.

Nr.	Titel	Incidenteel /Structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Sociaal medische indicatie	Structureel	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000
2.	RVP en jeugdhulp kinderen AZC	Structureel	€ 130.000	€ 130.000	€ 130.000	€ 130.000

Programma 6: Economie-centrum inclusief RO

Er zijn geen beslispunten voor dit programma.

Programma 7: Cultuur inclusief RO

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. muziekonderwijs te vestigen in het toekomstige Cultuurkwartier. BoogieWoogie krijgt de opdracht toe te werken naar een organisatie die haar financiële afhankelijkheid van de gemeente Winterswijk beperkt tot € 250.000 met ingang van 2022. Tot die tijd blijft de subsidie gehandhaafd op het niveau dat eerder in de raad is vastgesteld;

2. een bedrag beschikbaar te stellen voor Terra Temporalis voor zowel 2020 als 2021 van € 500.000;
3. *vervallen op basis van het aangenomen amendement.*
4. de gesubsidieerde instellingen te blijven ondersteunen, zodat zij handvatten krijgen om hun vereniging toekomstbestendig te maken. Dit gebeurt in eerste instantie tot 2022;
5. twee elementen uit de Cultuurnota niet (meer) uit te voeren. Het gaat om het eenmalige innovatiefonds en de kunst in de openbare ruimte.

Nr.	Titel	Incidenteel/ Structureel	2020	2021	2022	2023
1a.	Subsidie BoogieWoogie	Structureel	€ -547.000	€ -547.000	€ -547.000	€ -547.000
1b.	Subsidie BoogieWoogie	Incidenteel/ Structureel	€ 547.000 (I)	€ 547.000 (I)	€ 250.000 (S)	€ 250.000 (S)
2	Terra Temporalis	Incidenteel	€ 500.000	€ 500.000		
3	Vervallen					
4.	Ondersteuning gesubsidieerde instellingen	Structureel	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000
b.	Ondersteuning gesubsidieerde instellingen	Incidenteel	€ 15.000	€ 15.000		
5a.	Innovatiefonds cultuur	Incidenteel	€ -75.000			
b.	Kunst in openbare ruimte	Structureel	€ -18.500	€ -18.500	€ -18.500	€ -18.500

Programma 8: Stedelijke vernieuwing inclusief RO

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. voor de aanbesteding- en implementatiekosten van een nieuw systeem voor Vergunningverlening en Toezicht en Handhaving, incidentele middelen beschikbaar stellen van € 240.000.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Invoering omgevingswet nieuw VTH systeem(Vergunningen, Toezicht en Handhaving) aanbesteding en implementatiekosten	Incidenteel	€ 240.000			

Programma 9: Werk en Inkomen

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. het budget voor de bijzondere bijstand te verlagen met € 100.000. Er blijft een bedrag van € 1.187.000 beschikbaar;
2. het bijstandsbudget (voor het betalen van uitkeringen voor levensonderhoud) met € 100.000 te verlagen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Bijzondere bijstand	Structureel	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000
2.	Algemene bijstand	Structureel	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000	€ - 100.000

Programma 10: Economie, bedrijvigheid en vrijetijdseconomie inclusief RO

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. het extra budget voor het onderhouden van bedrijfscontacten te schrappen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Onderhouden bedrijfscontacten	Structureel	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000	€ -15.000

Programma 11: Wonen, Economie buitengebied, Natuur en Landschap inclusief RO

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. voor de uitvoering van de lokale woonvisie een bedrag beschikbaar te stellen van € 17.500;
2. *vervallen op basis van het aangenomen amendement.*

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Uitvoering geven aan lokale woonvisie	Incidenteel	€ 17.500			
2.	Vervallen					

Programma 12: Wonen, Economie buitengebied, Natuur en Landschap inclusief RO

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. *vervallen op basis van het aangenomen amendement.*
2. jaarlijks geen milieubeleid programma meer op te stellen maar de focus te leggen op de uitvoering van het milieubeleid;
3. het vervangen van laanbomen te temporiseren en de jaarlijkse investering van € 200.000 terug te brengen naar € 100.000. Dit heeft vanaf 2021 gevolgen voor de kapitaallasten.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Vervallen					
2.	Ontwikkeling milieuprogramma	Structureel	€ -10.000	€ -10.000	€ -10.000	€ -10.000
3.	Laanbomen	Structureel		€ -11.000	€ -22.000	€ -33.000

Programma 13: Financiën

We vragen u om te besluiten in de Begroting 2020 – 2023:

1. een hogere opbrengst van de toeristenbelasting te ramen.

Nr.	Titel	Incidenteel/ structureel	2020	2021	2022	2023
1.	Verhogen toeristenbelasting	Structureel	-25.000	-50.000	-75.000	-100.000

BIJLAGE 2 Overzicht beslipunten per programma

PER PROGRAMMA		TOELICHTING				UITGESPLITST NAAR STRUCTUREEL/INCIDENTEEL		
Progr. nr.	Programma	Financieel effect				Samenvatting	Structureel	Incidenteel
		2020	2021	2022	2023			
1	Bestuur, dienstverlening en organisatie		-€ 15.000		-€ 15.000	Schrappen van de tweejaarlijkse structurele bedrijvenpeiling		x
		€ 450.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000	Nieuw zaaksysteem noodzakelijk (aanbesteding, implementatie en onderhoudskosten)	x (vanaf 2021 € 50.000)	x (in 2020 € 400.000)
		-€ 20.000	-€ 20.000	-€ 20.000	-€ 20.000	Gemeentekantoor vrijdagmiddag gesloten voor dienstverleningsproducten	x (vanaf 2020 € -20.000)	
			€ 35.000	€ 35.000	€ 35.000	Invoering systeem voor Vergunningverlening, Handhaving en Toezicht	x (vanaf 2021 € 35.000)	
		€ 19.000	€ 79.000	€ 19.000	€ 19.000	Implementatie personeels- en salarisadministratiesysteem	x (vanaf 2020 € 19.000)	x (in 2021 € 60.000)
		€ 493.500	€ 448.000	€ 80.000		Formatieuitbreiding incidenteel		x (zie hiernaast)
		€ 640.100	€ 582.500	€ 532.000	€ 510.500	Formatieuitbreiding structureel	x (zie hiernaast)	
		€ 75.000	€ 75.000	€ 75.000	€ 75.000	Opleidingsbudget		x (€ 75.000 x 4)
2	Veiligheid, vergunningverlening en handhaving	-€ 20.000	-€ 20.000	-€ 20.000	-€ 20.000	Bouwleges	x (zie vanaf 2020 € -20.000)	
3	Regionale en grensoverschrijdende samenwerking	€ 7.500				Lobbybudget		x (€ 7.500 in 2020)
4	Maatschappelijke participatie, Gezondheid, Zorg en Sport	€ 250.000	€ 250.000			Opgave Armoede		x (€ 250.000 in 2020 en 2021)
		€ 358.000	€ 358.000	€ 200.000/ € -158.000	€ 200.000/ € -158.000	Zwembad Jaspers	x (was structureel € 358.000)	x (2020, 2021 € 358.000 en 2020, 2023 € 200.000)
				-€ 18.000	-€ 18.000	Buurtbemiddeling	x (vanaf 2022 - € 18.000)	
		€ 75.000	-€ 75.000	-€ 75.000	-€ 75.000	Compensatie huur sportverenigingen	x (vanaf 2020 - € 75.000)	
		-€ 23.000	-€ 23.000	-€ 23.000	-€ 23.000	Klussendienst	x (- vanaf 2020 - € 23.000)	
5	Jeugd en onderwijs	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	Sociaal medische indicatie	x (vanaf 2020 € 25.000)	
		€ 130.000	€ 130.000	€ 130.000	€ 130.000	Rijksvaccinatieprogramma en jeugdhulp kinderen AZC	x (vanaf 2020 € 130.000)	
6	Economie Centrum inclusief RO	-	-	-	-			

	PER PROGRAMMA				TOELICHTING	UITGESPLITST NAAR STRUCTUREEL/INCIDENTEEL
7 Cultuur inclusief RO						
	€ 547.000	€ 547.000	€ 250.000/€ -297.000	€ 250.000/€ -297.000	Subsidie BoogieWoogie	x (was structureel € 547.000) x (2020 en 2021 € 547.000 en 2022 en 2023 € 250.000)
	€ 500.000	€ 500.000			Terra Temporalis	X (2020 en 2021 € 500.000)
					Vervallen: Subsidie Meuseum Meddostraat (de Wereld van Wenters)	
	€ 15.000	€ 15.000	-€ 15.000	-€ 15.000	Ondersteuning gesubsidieerde instellingen	x (was structureel € 15.000) x (2020 en 2021 € 15.000 en 2022 en 2023 -€ 15.000)
	-€ 75.000				Innovatiefonds cultuur	x (-€ 75.000)
	-€ 18.500	-€ 18.500	-€ 18.500	-€ 18.500	Kunst in de openbare ruimte	x (-€ 18.500)
8 Stedelijke vernieuwing inclusief RO						
	€ 240.000				Aanbesteding en implementatiekosten Vergunning, Handhaving en Toezicht systeem	x (vanaf 2020 € 240.000)
9 Werk en Inkomen						
	-€ 100.000	-€ 100.000	-€ 100.000	-€ 100.000	Bijzondere bijstand	x (€ -100.000)
	-€ 100.000	-€ 100.000	-€ 100.000	-€ 100.000	Algemene bijstand	x (€ -100.000)
10 Economie bedrijvigheid en vrijetijdseconomie inclusief RO						
	-€ 15.000	-€ 15.000	-€ 15.000	-€ 15.000	Onderhouden bedrijfscontacten	x (€ - 15.000)
11 Wonen, Economie buitengebied, Natuur en Landschap inclusief RO						
	€ 17.500				Uitvoering geven aan visie woonvisie	x (-€ 17.500)
					Vervallen: Subsidie stichting Waardevol Cultuurlandschap Winterswijk	
12 Duurzaamheid, Klimaat, Openbare ruimte, Milieu en Mobiliteit						
					Vervallen: Elektrische laadpalen	
	-€ 10.000	-€ 10.000	-€ 10.000	-€ 10.000	Ontwikkeling milieuprogramma	x (€ 10.000)
		-€ 11.000	-€ 22.000	-€ 33.000	Laanbomen	x (temporiseren van de jaarlijkse investering, kapitaallasten)
13 Financiën						
	-25.000	-50.000	-75.000	-100.000	Verhogen leges toeristenbelasting	x (2020 - € 25.000, 2021 - € 50.000, 2022 - € 75.000, 2023 - € 100.000)